

IVANA MILIĆ

Osnovna škola Opuzen

Silvija Strahimira Kranjčevića 11, HR-20355 Opuzen

ivanamilic2905@gmail.com

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

dvidovic@ihjj.hr

TOPONIMIJA JUGOISTOČNOGA DIJELA NERETVANSKE KRAJINE

U radu se obrađuje petstotinjak toponima jugoistočnoga dijela Neretvanske krajine. U uvodnome se dijelu iznose temeljni povijesni i zemljopisni podatci. Zatim se donosi kratak prikaz osnovnih dijalektnih crta koje su se odrazile u mjesnoj toponimiji. U središnjemu se dijelu rada obrađuju mjesni toponimi koji upućuju na znatnu reljefnu raznolikost jer se na površinski razmjerno malenu području izmjenjuju nizinski, primorski i brdski krajolici. Posebno se ističu hidronim *Mlaka*, u hrvatskoj toponimiji svojstven kajkavskom području, te *Školj* (*školj* je na obrađenome području i morski otočić i močvarni otok).

1. Uvod

U ovome se radu obrađuje toponimija jugoistočnoga dijela Neretvanske krajine. Obrađeno područje obuhvaća oko 80 četvornih kilometara upravno podijeljenih između Grada Opuzena (24,04 km²) i Općine Slivno (55,50 km²) te ga je 2011. godine nastanjivalo 4728 stanovnika. Toponomastički je navedeno područje dijelom obuhvaćeno radovima *Toponimija dijela donjoneretvanskog kraja od Opuzena do ušća rijeke Neretve* Ivane Milić (1998) i *Pogled u toponimiju župe Opuzen* Domagoja Vidovića (2016a), a dio se slivanjskih toponima (poglavito ojkoni- ma) obrađuje i u više radova Domagoja Vidovića (npr. Vidović 2012). U ovome su radu objedinjena i dopunjena dosadašnja terenska i arhivska toponomastička istraživanja dvoje autora te je obrađeno petstotinjak mjesnih toponima.¹

¹ Na brojnim podatcima o mjesnoj toponimiji zahvaljujemo Darku Utovcu, a na pomnu iščitavanju članka Jurici Budji.

2. Zemljopisni smještaj i kratak povijesni presjek

Jugoistočni dio Neretvanske krajine obuhvaća slivanjski poluotok te opuzensko gradsko područje. Slivanjski je poluotok sa zapada omeđen porječjem Male Neretve, sa sjevera jezerom Kuti i rječicom Mislinom (odnosno njezinim donjim tokom koji se naziva Prunjak), s istoka dalmatinsko-hercegovačkom pokrajinskom i hrvatsko-bosanskohercegovačkom državnom granicom, a na jugu se proteže na neretvansko primorje istočno od ušća Male Neretve i Osinja do Moračne te obuhvaća područje današnje župe Slivno Ravno uključujući zaseoke Buk, Crepina i Grguruša, koji katastarski pripadaju Opuzenu, te naselja Lađište i Podgradina, koja su u sastavu opuzenske župe. Opuzensko područje uz uže gradsko područje obuhvaća negdašnji močvarni otok Posrednicu s novim naseljem Pržinovac smještenim sjeverozapadno od ušća Male Neretve.

Središnje je naselje jugoistočnoga dijela Neretvanske krajine Opuzen, gradić koji je od konca XVII. do sredine XIX. stoljeća bio upravnim središtem cjelokupne Neretvanske krajine. Godine 1333. na području se današnjega Opuzena spominju otok, trgovište i naselje Posrednica, a ime se Opuzen spominje 1481. – 1491. kao drugo ime utvrde Koš (*fortezza Koso ovvero Opusena*; Vidović 2000: 338). Nakon što su Osmanlije oko 1500. razorili Koš, podignuli su novu utvrdu.

Središnje naselje župe Slivno smješteno je na visoravni između brda Kosa, Podzvzd i Jastrebova glavica. Pod imenom *Hum* Slivno se prvi put spominje 1282. (Lučić 1984: 224; Perić Gavrančić i Vidović 2013: 61, 62). Staro je ime *Hum* posljednji put zabilježeno u izvješću fra Blaža Gračanina, koji tvrdi da je 1624. (Puljić 1995: 71) obnovio crkvu svetoga Stjepana *in Chelmo* ('u Humu'). Mlađe je ime *Slivno* zabilježeno od 1358. (Vego 1957: 105), a od polovice XIX. stoljeća naselje i župa nazivaju se Slivno Ravno. Pridjev je *ravno* imenu dodan kako bi se neretvansko Slivno razlikovalo od imotskoga Slivna, koje se nalazi pod upravom istoga biskupa. Slivno se, kao i druga naselja u neposrednoj okolici (primjerice, Gradac, Dobranje i Vidonje), sastojalo od niza naselja koja su zajedničko ime dobila po najvećemu među njima i župnome središtu, što je svojstveno političko-teritorijalnomu ustroju srednjovjekovnoga Huma.

Opuzensko je područje u srednjovjekovlju pripadalo humskoj župi Luka, a Slivno župi Žapsko. Slivno je do XIV. stoljeća pripadalo Stonskoj biskupiji, zatim sve do početka XVIII. stoljeća Trebinjsko-mrkanskoj, potom Makarskoj biskupiji te na koncu Splitsko-makarskoj nadbiskupiji. Opuzen je, pak, od prvoga spomena otoka Posrednice u povijesnim vrelima 1333. pripadao Makarskoj biskupiji, poslije uklopljenoj u Splitsko-makarsku nadbiskupiju. Od pada slivanjskoga poluotoka pod osmanlijsku vlast do osnutka samostalne župe Slivno 1705. to je područje bilo dijelom zažapske župe sa sjedištem u Gradcu. Dijelom se Zažablja Slivno u povijesnim vrelima smatralo gotovo do polovice XVIII. stoljeća, kad se usta-

lila nova politička i crkvena podjela po kojoj je u srednjovjekovlju jedinstveno područje župe Žapsko podijeljeno između triju (nad)biskupija (Makarske i Trebinjsko-mrkanske biskupije te tadašnje Dubrovačke nadbiskupije) i triju država (Mletačke Republike, Osmanlijskoga Carstva i Dubrovačke Republike).

O ilirskoj prisutnosti na obrađenome području svjedoče brojne ilirske gradine. Gradina nedaleko od Smrdan-grada imala je promjer od 160 metara. S nje se mogao nadzirati Neretvanski kanal te putovi s mora i iz Neretvanske krajine prema Dubrovačkome primorju i istočnoj Hercegovini (Volarević 2013: 24). Naseobinskoga je tipa bila gradina na Jastrebovoj glavici (Volarević 2013: 26). Na otočiću Osinju uz ilirsku se gradinu nalazila kasnoantička utvrda iz V. ili VI. stoljeća (Tomasović 2016: 201).

Antički su ostatci razasuti od Neretve do Kleka i Kutli. Primjerice, glinena je svjetiljka s oznakom VIBIANI pronađena na njivi Mije Utovca kod slivanjskoga groblja (Patsch 2005–2006: 172). U Lovorju su 1790. pronađene dvije veće ploče s uklesanim reljefom, koje najvjerojatnije potječu iz II. stoljeća prije Krista (opširnije u Cambi 1980), na kojemu je prikazano sedam plesačica. Njih je u zid svoje obiteljske kuće ugradio makarski kanonik don Josip Pavlović Lučić (Vidović 2000: 430). Iz Lovorja, u kojemu je po mišljenju Carla Patscha bilo manje antičko trgovište, potječe i nadgrobni natpis na latinskome jeziku – što ga je u čast „vrlo nesretnu čovjeku, čovjeku bez premca” Timoteju Luciju podigla njegova rođakinja Fulivinja Tercija – ugrađen na nadvratnik kuće Mihovila Provića, a poslije prenesen u kuću njegova prezimenjaka Šimuna (Patsch 2005–2006: 171).

Na temelju arheoloških ostataka i arhivske građe može se zaključiti da je Slivno bilo najveće i najvažnije srednjovjekovno naselje u istočnome dijelu Neretvanske krajine, što se najzornije vidi po velikoj nekropoli stećaka na predjelu Greblje u zaseoku Provići. Od devedesetak stećaka na nekropoli čak su 33 ukrašena². U Provićima se nalaze i ostatci temelja koje puk povezuje s „grčkom crkvom” (Tomasović 2016: 130), pri čemu valja imati na umu da pridjev *grčki* u mjesnim govorima označuje nešto kvalitetno izgrađeno i staro te se ne odnosi na vjersku pripadnost.

U Dubrovniku se nalazi i velik broj dokumenata u kojima se spominju Slivanjci uglavnom zbog prodaje ili otpuštanja robova, a često se spominju i slivanjski iseljenici u Dubrovniku, uglavnom u ostavinskim raspravama (usp. Sivrić 2003, 2004). Iz povijesnih vrela saznajemo i to da su Đurađ i Stipan Miloradović³, župani knezova Pavlovića, početkom XV. stoljeća s Osmanlijama upadali u Slivno, pa su Dubrovčani molili kneza Petra Pavlovića da prestane s upadima i pljačkama na

² Opširnije o stanju nekropole vidjeti u Utovac (2015: 44–47).

³ Stipan Miloradović u suradnji se s Osmanlijama borio protiv Sandalja Hranića, a njegovi su potomci bili glavni osmanlijski suradnici nakon zaposjedanja Hercegovine.

slivanjskome i neumskome području. Nekoliko godina poslije Slivno su pustošili i sami Dubrovčani (Puljić 1995: 52, 54).

Prvih desetljeća osmanlijske okupacije Slivno je bilo mjestom s kojega su Neretvani prebjegli na Pelješac. Većinu ih je Dubrovačka Republika smjestila u Osobjavu. Odande su se Neretvani zalijetali u stari zavičaj i pljačkali Osmanlije uz pomoć mjesnoga stanovništva koje nije prebjeglo, o čemu svjedoče dokumenti već s konca XV. stoljeća (Krešić 2017: 107). Treba napomenuti da su na osmanlijski teritorij Neretvani upadali čak i kad su djelomično iseljeni u Apuliju. Iz Slivna su kretali i mnogi uskočki pohodi u XVI. stoljeću (primjerice, 1537. i 1584.; opširnije u Hrabak 1983). Otkad su koncem XVI. stoljeća Dubrovčani u nekoliko pohoda vrlo odlučno primirili iseljene Neretvane i većinu raselili u Stonsko polje (Veškarić 1989: 98, 99), Slivno su sve češće pustošili uskoci te je zabilježeno da su 1629. u župi živjele tek tri obitelji jer su sve ostale prebjegle (Bebić 1983: 26).

Istodobno su nepogodno podneblje i položaj na ratnoj vjetrometini odredili da se na području Opuzena nije razvilo znatnije naselje tijekom osmanlijske okupacije. Najvjerojatnije su Opuzen i njegovu okolicu nastanjivale vojne posade s pripadnim osobljem, a budući da je važnost opuzenskih utvrda znatno smanjena, nije bilo potrebe za većim brojem vojnika.

Koncem XVII. stoljeća osmanlijskoj je vladavini došao kraj. Iz hercegovačkoga se dijela Zažablja i Popova pod vodstvom don Petra Dragobratovića i don Đure Sentića doselilo novo katoličko stanovništvo u Slivno, a u Opuzen su se naselili uglavnom prognanici iz Čitluka (današnje Gabele). Pravoslavne su doseljenike predvodili Milinko Knežić i Damjan Kadijević te su se oni naselili u slivanjski zaselak Kremena. U Opuzenu su 1684. Mlečani podignuli utvrdu nazvavši je Fort Opus. Sve do 1854. Opuzen je bio neretvanskim upravnim središtem.

Iz slavnoga razdoblja, tijekom kojega su Mlečani pod vodstvom Nikole (1655. – 1690.) i Vule Nonkovića (1680. – 1734.) oslobodili lijevu obalu Neretvanske krajine, u pučkoj su predaji najupečatljivije uspomene na dva osmanlijska opsjedanja Smrdan-grada 1690. i 1691. nakon što su Mlečani osvojili utvrdu 1688. godine. Naime, utvrđeni je kompleks po predaji dobio ime »zbog nepokopanih turskih leševa i strvina, koje su nesnosno smrdjele poslije povlačenja turske vojske« (Bebić 1983: 29). Iz toga razdoblja potječe i predaja o Gospinoj slici koja je preseljena iz Gradca na Slivno. Navodno su je Gračani triput vraćali u matičnu župu (dvaput naoružani puškama), ali se slika svaki put sama vratila na veliki kamen u Gradu jer je sama Blažena Djevica Marija htjela da joj slika ne ostane na području pod osmanlijskom vlašću gdje su je nekršćani obeščašćivali. Godine 1718. Požarevačkim je mirom mletačko-osmanlijska granica utvrđena, pa je Slivno konačno pripalo mletačkoj Dalmaciji te dijelilo njezinu sudbinu.

Stoljeća su upravne i crkvene razdvojenosti te migracije iz različitih smjerova uvelike odredile razlike između Opuzenaca i Slivanjaca (koja se ogledaju i u znat-

nim dijalektnim razlikama). Naime, u Opuzen se isprva stanovništvo uglavnom doseljavalo iz zapadne Hercegovine te u nešto manjoj mjeri iz Vrgorske i Imotske krajine, a među vojnicima (čiji su potomci počesto nastavljali živjeti u Opuzenu) bilo je i dosta stranaca (opširnije o tome u Vidović 2016b). Četiri su, pak, temeljna smjera doseljavanja u Slivno: iz Zažablja i Popova (iz tih krajeva potječe najveći dio Slivanjaca), a manje je doseljenika s Pelješca (uglavnom iz središnjega dijela Pelješca u priobalna slivanjska naselja), s desne obale Neretve i zapadne Hercegovine (u naselja bliže Opuzenu) te iz Makarskoga primorja (uglavnom u obalna naselja). Treba napomenuti kako Slivno nastanjuje i srpska pravoslavna zajednica, čiji je udio od njihova doseljenja koncem XVII. stoljeća do danas iznosio do 5 % (opširnije o tome u Vidović 2012 te Šunjić 2012).

Mletački su i austrijski izbor Opuzena kao isprva vojnoga pa upravnoga središta te crkveno ujedinjavanje Neretvanske krajine (Trebinjsko-mrkansku i Makarsku biskupiju nekoć je dijelila Neretva; iznimkom je bio Opuzen, jedino naselje na lijevoj obali rijeke Neretve koje je pripadalo Makarskoj biskupiji) te melioracijski zahvati koncem XIX. stoljeća, zbog kojih su se Slivanjci počeli seliti u nizinsko područje bliže Opuzenu i u sam Opuzen, osnažili upućenost neretvanskih susjeda jednih na druge, što je utjecalo i na približavanje mjesnih govora. Ujedno je došlo i do velikih promjena u sastavu stanovništva. Naime, opuzenski je dio obrađenoga područja prije Drugoga svjetskog rata činio tek trećinu ukupnoga stanovništva obrađenoga područja, godine 1971. Opuzen je prerastao Slivno, a nakon Domovinskoga rata u opuzenskome dijelu obrađenoga područja živi više od 60 % stanovništva jugoistočnoga dijela Neretvanske krajine. Unutar slivanjskoga poluotoka gotovo su posve opustjeli brdski zaseoci, a napučili su se nizinski i primorski. U primorska se naselja (poglavito u naselja između Komarne i Kleka) doselio velik broj novih stanovnika dijelom zbog potrebe za radnom snagom (ponajprije u turizmu), a dijelom i zbog posjedovanja vikendica.

3. Neke crte mjesnih govora

Dijalektološka je slika obrađenoga područja složena poglavito u pogledu odraza jata. Suvremeno je stanje u slivanjskim govorima detaljno opisano u dijalektološkoj monografiji Perine Vukše Nahod *Slivanjski govori: fonologija i morfologija* (2017.). Suvremenu je dijalektološku sliku uvelike odredilo podrijetlo mjesnoga stanovništva. Većina je Slivanjaca pristigla s (i)jekavskoga područja, a kompaktnije se doseljeničke ikavske skupine nalode uglavnom u slivanjskome primorju (ponajprije Blacama) i Podgradini. Usto je Slivno naslonjeno na susjedna dalmatinska i hercegovačka (i)jekavska naselja. Većina Opuzenaca, pak, potječe iz ikavskih krajeva koji obuhvaćaju šire područje u desnome porječju i zaoblju rijeke Neretve. Treba napomenuti i kako je znatnija skupina (i)jekavskih do-

seljenika bila naseljena u Trnovu, nekoć samostalnu naselju, a danas opuzenskoj gradskoj četvrti (Vidović 2016b: 246–247). Prestižni opuzenski ikavski govor barm tri stoljeća utječe na slivanjske govore. Od druge polovice XX. stoljeća opuzenski mjesni govor osim na stanovništvo obližnje Podgradine i u manjoj mjeri Glavica sve snažnije utječe i na priblatska slivanjska naselja, pa su pojedini slivanjski govori (poput gradinskoga) potpuno ikavizirani, a neki (poglavito nizinski i primorski) djelomično (opširnije o današnjemu odrazu jata na slivanjskome području u Vukša Nahod 2017: 52–66). Na ikavizaciju osim opuzenskoga govora utječe i blizina makarskoprimorskih (štokavskih) i peljeških (štokavskih i čakavskih) ikavskih govora, seoba u nizinski dio Neretvanske krajine (brdski su zaseoci uglavnom nekoć bili usmjereni na susjedno Zažablje, Pelješac i Dubrovačko primorje) te sociolingvistički razlozi. Naime, (i)jekavski se govori u Neretvanskoj krajini doživljavaju hercegovačkima, iako se i ikavskim govorima govori u neposrednome hercegovačkom susjedstvu, te se (i)jekavski govori ikaviziraju kako bi se naglasila pripadnost Dalmaciji.

Odrzi se povijesnih i suvremenih jezičnih mijena nalaze i u mjesnoj toponimiji. Na slivanjskome području tako su zabilježeni ojkonimi *Pòdstijēne* kod Zavale i *Pòstīnje* kod Blaca te hidronim *Rijéka/Ríka*, kojim se imenovala Neretva. Na slivanjskome su području u toponimiji zabilježeni ekavski odrazi kratkoga jata iza pokrivenoga *r* (npr. *Crèpina*, *Vrèlo*) te pri drugim kraćenjima (*i*)*je* > *e* (npr. *Rèčina*). U slivanjskoj je toponimiji zabilježen i glas *ž* (*Kòžā lásta*⁴) te drugi primjeri treće jotacije (npr. *Čèmenica*, *Mèđed*, *Šljème*). Na opuzenskome su području zabilježeni isključivo toponimi s ikavskim odrazom jata (npr. *Tīsnō*). U mjesnoj je toponimiji na cjelokupnome području *h* ušćuvan tek u rijetkim toponimima (npr. *Hâm*), a uglavnom se zamjenjuje *s* *j* (npr. *Rásoje*) ili *v* (npr. *Sūvā Lòkva*).⁵ U slivanjskim smo mjesnim govorima sporadično naišli i na primjere kanovačkoga duljenja (npr. *dóli*, *ugòdit*; u toponimiji *Čéline* < *Čèline* i *Péčina* < *Pèčina*), koji su vjerojatno odrazom utjecaja obližnjih peljeških govora.

4. Toponimija jugoistočnoga dijela Neretvanske krajine

4.1. Mjestopis jugoistočnoga dijela Neretvanske krajine

4.1.1. Opuzenska naselja

Godine 1333. na području se današnjega Opuzena spominju otok, trgovište i naselje *Pòsrednica*, čije je ime motivirano zemljopisnim smještajem (< *posred-*

⁴ U suvremenim slivanjskim govorima glas *ž* Perina Vukša Nahod (2017: 67, 68) bilježi samo među pravoslavcima u Mihalju, no očito je nekoć bio dijelom glasovnoga sustava slivanjskih brdskih zaselaka nastanjenih katolicima.

⁵ Opširnije o glasu *h* u slivanjskim govorima vidjeti u Vukša Nahod (2017: 70, 71).

nica ‘otok posred rijeke’; Vego 1957: 95). U povijesnim se vrelima Posrednica nazivlje i *Posrinica* (< **Posridnica*) ili *scollium Posternica* (‘školj, otok Posrednica’). Potonje je ime mogućim odrazom kasnolatinskoga deminutiva *posterūla* (< lat. *postēra* ‘tajna vrata’) i usporedivo je s imenom *Pustijerna* (Sk III: 84), kako se naziva najstariji dio dubrovačke gradske jezge. Ime se Opuzen spominje 1481. – 1491. kao drugo ime utvrde Koš (*fortezza Koso ovvero Opusena*). Godine 1684. Mlečani su izgradili utvrdu *Fortel/Fortalitto Opus*⁶ (Vidović 2000: 338–342). Ojkonim se Opuzen povezuje s glagolom *pusti* ‘klizati, gmizati, omicati se’ (Sk III: 84). Zabilježeni su i apelativ *opuzenjak* ‘plješivac, ćelavac’ te glagol *oplaziti* ‘ogoliti’. Imajući u vidu položaj samoga naselja, ojkonim bismo *Opuzen* mogli dovesti u svezu s istozvučnim glagolskim pridjevom radnim u značenju ‘ogoljen’. Opuzen se uistinu nalazio na ogoljenu riječnome otoku. Danas su negdašnja samostalna naselja *Smōkovo* (< *smokva*⁷) i *Tŕnovo* (< *trn*) opuzenske četvrti, a dijelovi su Opuzena i *Prànrtnovo* (< **prama Trnovu* ‘nasuprot Trnovu’), *Pōšta* (usp. mlet. *postār*⁸ ‘pomno promatrati’), *Sèlo, Bibinje* (vjerojatno prema glagolu *bibati*), *Fōša* (< *foša* ‘jarak’ < tal. *fosa*), *Tīsnō*⁹ (usp. *tijesan* ‘uzak’), *Stànica* (područje uz željezničku postaju) i *Jasēnskā* (nazvana po istoimenome rukavcu Neretve).

Iz Opuzena se 2011. izdvaja samostalno naselje *Pržinovac* nazvano po istoimenome rukavcu Neretve (< *pržina* ‘pijesak’). Gradu Opuzenu kao upravnoj jedinici pripada i naselje *Bûk-Vlāka*. Riječ je o administrativnome imenu, nastalu združivanjem dvaju ojkonima *Bûk* i *Vlāka*, koje je u službenoj uporabi od 1991. Puk naselje naziva isključivo *Bûk*.

4.1.2. Slivanjska naselja

Slivno je središnje naselje istoimenoga poluotoka i jedno od starijih naselja¹⁰ u Neretvanskoj krajini općenito. Ono se od 1282. do 1624. nazivalo i *Hûm* (*Chelmmum, Chelmo*; od *hum* ‘omanji brijeg pod travom’). Pod imenom *Slivno* naselje se spominje od 1358. (Vego 1957: 105). Petar Skok (Sk III: 405) ojkonim *Slivno* povezuje s biljnim nazivom *sliva* ‘šljiva’.

⁶ Često se među pukom čuje, ali i u historiografskim djelima navodi kako je Opuzen dobio ime po mletačkoj utvrdi Forte Opus iako je razvidno da je hrvatsko ime Opuzen gotovo dvjesto godina starije od mletačkoga.

⁷ Iako se toponimi motivirani apelativom *smokva* najčešće odnose na predio zasađen istoimenim vočkama, dio ih je moguće povezati sa slavenskom osnovom *smokъ* ‘zloduh, zmaj’, poglavito one koji se, poput opuzenskoga Smokova, nalaze uz zbirališta vode ili rijeke (usp. Šimunović 2004: 196). Naselje se Smokovo izrijekom spominje 1716. godine (Bebić 1983: 54).

⁸ Budući da je riječ o razmjerno staru toponimu, znatno starijemu od poštanskoga ureda koji je ondje otvoren, držimo da je vjerojatnim motivom imenovanja neka omanja promatračnica. Opširnije o apelativu *pošta* vidjeti u JE (III: 73).

⁹ Riječ je o naselju na lijevoj obali Neretve između Opuzena i Krvavca 2.

¹⁰ Kad se govori o župi i današnjoj općini, lokativ glasi *ù Slivnu*, a kad se govori o samome naselju, lokativ glasi *nà Slivnu*.

Uz središnje naselje župe Slivno u srednjovjekovlju se spominju i slivanjska naselja *Brštanić*, *Klek* i *Lovorje* te otočić *Osinj*.

Selo se *Brštanić* (< *brštan* ‘bršljan, *Hedera helix*’) spominje u povelji srpskoga kralja Uroša I. (tadašnjega gospodara Huma) upućenoj crkvi Svete Bogorodice u Stonu godine 1253. (Sivrić 1999: 82). Isti je vladar 1254. – 1264. potvrdio darovnicu svojega strica Miroslava samostanu svetoga Petra na Limu kojem je navedeni samostan dobio posjede upravo u Brštaniću (Vidović 2000: 334). Godine 1383. nad selom je podignuta utvrda, koja se nazivala i Utvrdom svetoga Mihovila (Tomasić 2016: 122). Krajem XIV. stoljeća Brštanić je postao važnijim gospodarskim središtem. U njemu je nastala manja kolonija dubrovačkih trgovaca, koju je Dubrovačka Republika ukinula 1394. ili 1395. (Anđelić 1999: 60). Naselje je opustjelo nakon osmanlijskih osvajanja, a ponovno je naseljeno u XVIII. stoljeću, kad je dobilo novo ime po utvrdi Brštanić, koju puk naziva *Gradina* (< *gradina* ‘razvalina utvrde’). Koncem XIX. stoljeća ustalilo se današnje službeno ime *Podgradina*.

Ime *Klek* potječe od biljnoga naziva *kleka* ‘klekovina, *Juniperus oxycedrus*’. Područja čija su imena motivirana nazivom spomenute biljke često se u puku smatraju obitavalištima vila. Kao trgovište solju spominje se i manja luka Klek u posjedu humskih knezova i bosanskih vladara od 1322. Njome su se često služili Dubrovčani i tijekom prvih godina osmanlijske okupacije (o čemu postoje dokumenti iz 1490. i 1492.), kad se Klek ponovno spominje kao trgovište solju (Vego 1957: 53, 54). Poslije se naselje nazivalo Starim Klekom zbog postojanja naselja Gornji i Donji Klek na poluotoku Kleku. Lukom su se Klek za iskrcavanje često služili uskoci. Treba napomenuti da su na području Baćine i Pline zabilježeni toponimi Neum, Klek i Vidonje upravo kao i u dalmatinskome i hercegovačkome Zažablju.

Na području se današnjega Lovorja nalazilo manje grčko trgovište, što potvrđuju jedan manji nadgrobni spomenik te ostatci kupališta (Patsch 2005–2006: 171), a u srednjovjekovlju se ondje nalazila luka Lovorika (*Louoricha*), koja se spominje 1392. i koja je pripadala trgovištu Brštanić (Vego 1957: 69). Ojkonim se *Lòvørje* dovodi u vezu s apelativom *lovor* ‘*Laurus nobilis*’.

Na slivanjskome se području nalazi i otočić *Osinj*, koji se u povijesnim vrelima spominje od 1333., a tvrđava se na njemu (na brdu Gradina) spominje od 1425. i vjerojatno je imala ulogu dubrovačke stražbenice na području od ušća rijeke Neretve do Stona (Vego 1957: 87). Po predaji se na otočiću nalazio franjevački samostan svetoga Luke i svetoga Marka (iz povijesnih je vrela poznato da je titular osinjske crkve bio sveti Ivan Krstitelj), a arheološkim je istraživanjima dokazano da su se na otočiću nalazili kasnoantička bazilika iz V. ili VI. stoljeća te benediktinski samostan iz XIII. ili XIV. stoljeća, u kojemu su se oko 1563. nastanili franjevci (Bebić 1990: 91). Nesonim se *Òšinj* može povezati s pridjevom *osinji* ‘zelenkast, šumovit’. Radovan Jerković drži da se tvrđava na *Osinju* nazivala Hum

(Vidović 2000: 436), pa je moguće da se upravo ime te utvrde proširilo i na čitavo okolno područje.

U službenim se popisima stanovništva 1857. – 2011. spominju i sljedeća slivanjska naselja: *Bläce*, *Bûk*, *Dûba*, *Dûbokā*, *Glävica*, *Kômārnā*, *Kremèna*, *Lùčina*, *Mihālj*, *Ôtok*, *Pižinovac*, *Rába*, *Třn*, *Tûštevac*, *Vláka* i *Zăvala*.

Naziv *blato*, kojim je uvjetovan ojkonom *Bläce*, u hrvatskoj toponimiji načelno označuje »prirodno nastale akumulacije, u pravilu pliče od jezera, sa znatno većim oscilacijama vode nego što je jezerska« (Brozović Rončević 1999: 5), a u obalnoj toponimiji isti naziv najčešće označuje pličak. Naselje je tijekom prvih službenih popisa stanovništva zapisano u množinskome liku *Bläca*, što potvrđuju i danas rjeđe potvrđeni lokativni oblici *ù Blacan/Blacama* i *ù Blacima(n)*.

Novo naselje *Bûk* (< *buk* 'vir, slap' < **bukati* 'bučati') nastalo je doseljavanjem stanovništva iz brdskih slivanjskih zaselaka koje je počelo neposredno prije Drugoga svjetskog rata, a koje se ubrzalo nakon potresa 1962. Kako je Buk dio Vlake, današnje je službeno ime naselja *Bûk-Vláka*.

Ime *Dûba* dovodi se u svezu s apelativom *dub*, koji je označivao i hrast i listopadnu šumu, a ime *Dûbokā* s pridjevom *dubok*. Kadšto se Duboka nazivala i *Jûračići* po najstarijemu mjesnom rodu *Jûračić* (< *Jûrača* < *Jure* < *Juraj*). Naselje *Glävica* obuhvaća dvadesetak manjih zaselaka „između glavica” (brežuljaka) od Slivna do Podgradine.

Kômārnā je razmjerno mlađe naselje imenovano po mjesnome nazivu za vrstu kukca – *komar* 'komarac, *Culicinae*'. Ime se *Kremèna* povezuje s apelativom *kremen* 'kamen' (danas je češći lokativ *na Kremèni*, a nekoć je bio *na Kremènima*), *Lùčina* s apelativom *luka* 'močvarna livada', a ime se *Mihālj* dovodi u svezu s inačicom osobnoga imena *Mihajlo/Mihovil* (< *Mihalji* 'Mihajlov/Mihovilov'). Zemljopisni naziv *otok* potaknuo je nastanak imena *Ôtok*, a diljem Neretvanske krajine zabilježeni su i srodni nazivi *ada*, *ostrvo* i *školj* (posljednji se naziv pridavao i močvarnim otocima, ne samo morskim, a njime se označivalo i priobalje na kojemu se jesenilo sa stokom).

Pižinovac je razmjerno mlado naselje, a u njemu je najvjerojatnije ušćuvana dalmatska antroponimska osnova *Piz-/Piž-* (usp. *picic* 'malo muško dijete'; Sk II: 653).

Ime se *Rába* izvodi od apelativa *rabъ* 'sluga, kmet' te je prežitak negdašnjega feudalnog društvenog uređenja. Selo su nastanili Dragobratovići koncem XVII. stoljeća (opširnije u Dragobratović 2012).

Nazivom biljke *trn* motiviran je istozvučni ojkonom. Postanje imena *Třn* (katkad je na zemljovidima zapisan lik *Trnj*, koji bi mogao upućivati na to da je izvorno ime pridjevskoga postanja) vjerojatno treba tražiti u pučkome vjerovanju po

kojemu se crni trn (ili trnjina, *Prunus spinosa*) pušta da raste u blizini kuća kako bi se zli duhovi na njega naboli.

Ime se *Tūštevac* (mjesno *Tūštovac*) dovodi u svezu s pridjevom *tust* ‘plodan’, a ime *Zāvāla* nastalo je od istozvučnoga naziva za prostrano udubljenje između blago nagnutih stijena.

Neslužbenih je naselja u Slivnu nekoliko puta više nego službenih. Njihova su imena u najvećoj mjeri nastala od osobnih imena i prezimena: *Būline*¹¹ (< *Bule* < *Budislav/Budimir*), *Dūkati* (< *Dukat*¹² < *dukat*), *Grgūruša* (< *Grgur*¹³), *Kiridžijina Plōča* (< *Kiridžija* + *ploča* ‘kvadratni kamen, zamka za ptice’), *Podantūnovac*¹⁴ (< *Antun*), *Prōvića Rūpa* / *Prōvići* (< *Prović*), *Rādālj* (< *Radalji* ‘Radaljev’ < *Radalj* < *Rade* < *Radomir/Radoslav*), *Rādμūž*¹⁵ (< *Radmuž*) i *Rōsnī Dō* (< *Rosa*¹⁶ + *do* ‘udubina u kršu’). Temeljnim su i metaforičkim odrazima zemljopisnih naziva uvjetovana imena *Brijēg* (< *brijeg* ‘blaga uzvisina uz vodotok’), *Mōračnī Dō* (< *morača* ‘močvarna livada’ + *do* ‘udubina u kršu’), *Rēpīc* (< *rep* ‘rt, prevlaka’), *Samārīne* (< *samar* ‘sedlo, prijevoj’ < tur. *semer*), *Stōlovi* (< *stol* ‘prijevoj’) i *Vāle* (< *vala* ‘uvala’). Ojkonimi *Pōdstijēne* i *Pōstīnje* (< *stijena*) te *Tmōl*¹⁷ motivirani su riječju koja upućuje na stjenovita tla, a ojkonim *Sūvā Lōkva* motiviran je izrazom koji upućuje na povremeno zbiralište vode. Položajem su naselja uvjetovana imena *Krštac* (< *krst* ‘raskrižje’) i *Vrtēljka* (< *vrteljka* ‘mjesto s jakim udarima vjetra’). Biljnoga su postanja imena *Kūpinovac* (< *kupina* ‘*Rubus ulmifolius*’), *Līpovac* (< *lipa*¹⁸ ‘*Tilia*’), *Pōdbrijēst* (< *brijest*¹⁹ ‘*Ulmus campestris*’) i *Šīpovac* (< *šipak* ‘*Punica granatum*’). Na gospodarske grane kojima se bavilo mjesno stanovništvo upućuju, pak, ojkonimi *Klāčnī Dō* (< *klačina* ‘vapnenica, mjesto na koje-

¹¹ Možda je u imenu uočuvan spomen na zažapske vlasteline Budisaljice, među kojima se ističe Čubren Budisaljic. On je početkom XIV. stoljeća sudjelovao u buni protiv bosanskoga bana Stjepana (Andelić 1999: 65). U istočnome su dijelu Neretvanske krajine česte predaje o ženidbama s bulama (muslimankama).

¹² Rod se *Dukat* spominje u Vidonjama 1702. (Glibota 2006: 134). Slično kao u Zažablju često se kao kanonski lik upotrebljava akuzativni oblik (*Dūkate*).

¹³ Vjerojatno je riječ o spomenu na izumrli opuzenski rod *Grgurević* (podrijetlom iz Hutova), koji je nastanjivao Trnovo.

¹⁴ Prezime *Antunović* nosili su potomci *Tomića* koji se 1727. spominju na poluotoku Kleku (MKŽG: 50) u koji su se doselili iz Grebaca u Žurovićima iznad Rijeke dubrovačke. Toponim *Antūnovača* bilježimo i u Gornjemu Kleku kod Neuma (Vidović 2014: 334). Potomci su *Tomića* uz *Antunoviće* i neretvanski *Dominikovići*.

¹⁵ Navedeno je ime na južnoslavenskome području zabilježeno od XIV. stoljeća.

¹⁶ Prezime *Rosić* nosili su današnji *Kitini* u obližnjemu Gradcu.

¹⁷ Toponim je po mišljenju *Petra Skoka* (Sk III: 470) ilirskoga postanja.

¹⁸ *Lipa* je sveto slavensko stablo. Nekoć je bilo uobičajeno vjerovanje da grančica *lipe* štiti od groma i požara.

¹⁹ Na mjestima na kojima raste *brijest* obično ima podzemne vode, tako da se u *Popovu* toponim *Brestica* apelativizirao i počeo označivati lokvu (Vidović 2013: 225).

mu se gasi klak' < dalm. *calcaina*), *Lâđište*²⁰ (< *lađište* 'mjesto na kojemu prista-ju lađe'), *Prèvoznik* (< *prevoziti*²¹), *Stàje* (< *staja*) i *Zèlenē Tòrine* (< *zelen* 'obra-stao raslinjem' + *torina* 'napušteni tor'), a na mjesnu povijest *Grâd* i *Smrđan* (oba označuju naselje koje se razvilo oko utvrde *Smrđan-grad*; naziv *grad* označuje upravo utvrdu).

Ime *Crèpina* moglo je nastati od imenice *crijep* (slično kao i toponimi *Kùpàri* u Župi dubrovačkoj i *Kupàrice* u Popovu), no mogao bi potjecati i od rodnoga ime-na. Naime, poznata je fočanska trgovačka obitelj Crijepović u XV. stoljeću često dolazila u Dubrovnik radi trgovine, ali i podizanja zajmova kod dubrovačkih kre-ditora. S obzirom na postojanje trgovišta Driva, sela Brštanik i luke Klek, koja su bila pod snažnim dubrovačkim utjecajem, moguće je da su boravili i na nere-tvanskome području. Ime se *Dànčanje*²² može dovesti u svezu s imenicom *dance* (< *dno*), ali i s kršćanskim imenom *Danac* (< *Dane* < *Danijel*). I ime se *Mrčeva Rùpa* može dvojako tumačiti. *Mrča* 'mirta, *Myrtus*' zimzelena je grmolika biljka, no kako se u zaseoku (Mrčeva Rupa drugo je ime za zaselak *Pròvići*) nalazi i po-veća nekropola stećaka, moglo bi se povezati i s apelativom *mrtvac*.

4.2. Motivacijska razredba toponima

U ovome se odlomku toponimi dijele po motivaciji. Uz toponim donosimo osnovni podatak, a u bilješkama pod osnovnim tekstom donosimo dodatna objaš-njenja.

4.2.1. Toponimi motivirani geomorfološkim odlikama zemljopisnoga objekta

4.2.1.1. Zemljopisni nazivi u toponimiji (toponimijski apelativi i izvedenice)

4.2.1.1.1. Odrazi toponimijskih naziva: *Bâd* (< *bad* 'izdignuto obradivo zemlji-šte u močvari'), *Bàrište* (< *bara*), *Blâce*, *Brìg* (usp. *Brijeg*), *Brijêg* (< *brijeg* 'bla-ga uzvisina'), *Dô* (< *do* 'udubina u kršu'), *Dóla* (< *dola* 'manja dolina'), *Dòline*, *Dràgače* (usp. *draga* 'okomita strana korita'), *Drážica* (usp. *Dragače*), *Glàvice*, *Hûm* (< *hum* 'omanji brijeg pod travom'), *Jâz* (< *jaz* 'odvod od većega vodotoka'), *Jezèra*, *Jèzero*, *Klânac*, *Kòrita*, *Kòsa* (< *kosa* 'padina brda'), *Kòtlina* (< *kotlina* 'prostrana dolina sa strmim stranama'), *Kùk* (< *kuk* 'brdo s kamenitim vrhom'), *Lòkva*, *Lùčina* (usp. *Luka*), *Lûg* (< *lug*²³ 'močvarno tlo'), *Lúka* (< *luka* 'vodoplavno zemljište'), *Lùkavac*²⁴ (usp. *luka* 'riječni zavoj'; usp. Brozović Rončević 1999: 38),

²⁰ Od Mostara do Ušća česte su predaje o alkama na uzvisinama za koje su se nekoć veziva-li veliki brodovi.

²¹ Iz Prevoznika su Slivanjci prevozili žito u mlinicu u Badžuli.

²² Istoimeno naselje pripada župi Ponikve na Pelješcu.

²³ O dvojbama u tumačenju naziva za blatište *lug* vidi opširnije u Brozović Rončević (1999: 20–21).

²⁴ U Neretvanskoj krajini toponim *Lukavac* označuje pritoke rječica (jedan se *Lukavac*, pri-

Lùke (usp. *Luka*), *Ljubič* (< **ljub*²⁵ ‘blato, bara’), *Mlāka* (< *mlaka* ‘bara’), *Mòračine* (< *morača* ‘močvarna livada’), *Mòrāčnā* (usp. *Moračine*), *Mòrāčnī Dô* (usp. *Moračine*), *Nāklo* (< *naklo* ‘mokrina’), *Òtok*, *Pècina*, *Pòlje*, *Pòtok*, *Prèslo* (< *preslo* ‘uleknuće između dvaju brda’), *Pròdô* (usp. *prodolina* ‘dolina omeđena strmim stranama’), *Rècina* (usp. *Rika/Rijeka*), *Ríka/Rijéka*, *Rívina* (< *rivina* ‘vododerina’), *Splāvine* (usp. *splavnica* ‘vodoplavno zemljište’), *Strāne* (< *strana* ‘obronak’), *Sùrdūp* (< *surdup* ‘klanac’; usp. tur. *surduk*²⁶ ‘klanac’), *Tòčilo* (< *točilo* ‘mjesto na kojemu se voda slijeva’), *Ūplav* (< *uplav*²⁷ ‘kraći rukavac ili pritok’), *Ūplavac* (usp. *Uplav*), *Ūšće*, *Vāla* (< *vala* ‘udolina’), *Vāle* (< *vala* ‘manji zaljev’), *Vrèlo*, *Vrlètina* (usp. *vrlet* ‘strmo, kamenito i teško prohodno mjesto’), *Zāvala* (< *zavala* ‘udolina omeđena visokim uzvisinama’), *Žālić* (< *žalo*).

U mjesnoj je toponimiji najviše odraza hidronimijskih apelativa. Na tekućice upućuju toponimi u kojima su se odrazili apelativi *potok*, *ri(je)ka* i *uplav*, a na stajaćice toponimi u kojima je sadržan apelativ *jezero*. Zabilježen je i toponim *Mlaka*, kojim je imenovano manje jezero, pri čemu je važno napomenuti da apelativ *mlaka* nije potvrđen u mjesnim govorima, ali je u Neretvanskoj krajini potvrđeno nekoliko toponima koji ga sadržavaju. Na prirodna zbirališta vode upućuju i toponimi koji sadržavaju apelativ *lokva*. Na brdskome su se području u toponimiji odrazili apelativi *korito*, *rivina* i *točilo* koji se odnose na povremene vodotoke. Zabilježeni su i hidronimijski apelativi *ušće* i *vrelo*. U toponimiji neretvanske doline česti su odrazi naziva blatišta, primjerice *bad*, *bara*, *blato*, *morača*, *naklo* i *splav*. Apelativ *luka* označuje, pak, i riječni zavoj i vodoplavno zemljište.

Vrlo su česti i toponimi koji sadržavaju apelative *do*, *dola*, *dolina*, *draga*, *klanac* i *surdup*, *kotlina*, *otok*, *pečina*, *polje*, *prodo(l)*, *vrlet* te *zavala*, koji se odnose na geomorfologiju krša. Apelativ *otok* odrazio se samo u zaobalju, a apelativ *školj* na slivanjskome području označuje i morski otočić i močvarni otok. Rjeđi su odrazi oronimijskih apelativa kao što su *bri(je)g*, *glavice*, *hum*, *kuk*, *preslo* i *strana*, a od uzmorskih su se apelativa u mjesnoj toponimiji odrazili tek *vala* (s tim da istočno od Neretve, pa tako i na slivanjskome području, *vala* često označuje i polje) i *žalo*.

4.2.1.1.2. Toponomijske metafore: *Bārbeta* (< *barbeta* ‘glavno uže kojim se veže čamac’), *Càtara*²⁸ (< *catara* ‘premosnica, skela, splav’ < mlet. *zàttera* ‘splav’), mjerice, ulijeva u Mislinu, a drugi u Norin).

²⁵ Ljubič je šuma na Rabi u kojoj postoje zbirališta vode. Opširnije o osnovi **ljub*- vidjeti u Brozović Rončević (1999: 22).

²⁶ U Vojvodini se apelativ *surduk* izvodi od mađarskoga apelativa *szurdok* ‘provalija, klanac’ (Brozović Rončević 2003: 11), pa ne treba posve odbaciti ni tu mogućnost motivacije. Kako toponim nije potvrđen u starijim razdobljima, ipak dajemo prednost tumačenju od gore navedenoga turskog apelativa.

²⁷ Usp. i Vidović (2015: 295).

²⁸ Catarom se naziva i predio u Zažablju na kojemu se prelazila rječica Mislina.

Čělina (< *čelo*), *Čěmenica* (< *čeme* ‘tjeme’), *Dàska*, *Dvògrla*, *Jèzik* (< *jezik* ‘duguljasti poluotok’), *Kàbā/Kābao*, *Kljèštac* (usp. *klješta*), *Kljèštine* (usp. *Kliješta*), *Kòš*, *Kròvi*, *Lònac*, *Lòpata*, *Obòdina* (< *obod* ‘vanjski dio brda’²⁹), *Òbolac* (< *obolac*³⁰ ‘naušnica’), *Ŏko* (< *oko* ‘okruglasto jezerce’), *Ŏrepak* (usp. *rep* ‘prevlaka’), *Pòklopac*, *Präg* (< *prag* ‘oštra razdjelnica između plitkoga i dubokoga mora’), *Ràssoje* (usp. *rasoha* ‘račvasta udolina’ < *soha*³¹), *Rèpīc* (usp. *rep*³² ‘prevlaka’), *Samàrine* (< *samar* ‘drveno sedlo’ < tur. *semer* / ngrč. *samári*), *Stòlovi* (< *stol* ‘prijevoj’), *Strīmēn* (< *strimen*³³ ‘stremen, papučica u koju jahač umeće stopala’), *Šljème* (usp. *sljeme* ‘vrh gore’), *Štápi*, *Zàzubak* (< *zub* ‘rt’), *Žlijēb* (< *žlijeb* ‘manja jaruga na strmini’).

Najveći dio toponimijskih metafora čine odrazi građevinskih apelativa (*krov*, *prag*, *sljeme* i *žlijeb*), odrazi naziva predmeta iz svakodnevne uporabe (*daska*³⁴, *kabao*, *koš*, *lonac* i *štap*) i oruđa (*barbeta* i *lopata*), životinjskih (*klješta*, *rep* i *zub*) i ljudskih (*čelo*, *tjeme* i *zub*) dijelova tijela te konjske opreme (*samar* i *strimen*). Rjeđe su zastupljeni odrazi apelativa koji se odnose na prijevozna sredstva (*catara*), nakita (*obolac*), dijelova namještaja (*stol*) i biljaka (*soha*).

4.2.1.2. Toponimi s obzirom na razmještaj, oblik i izgled tla ili vode

4.2.1.2.1. Toponimi uvjetovani smještajem zemljopisnoga objekta: *Krivina*, *Kūti*, *Pòsrednica*.

4.2.1.2.2. Toponimi koji označuju oblik i površinska svojstva tla (izravni i metaforični): *Dúbokā*, *Dùgī dō*, *Ŏblī vīr*, *Ŏpuzen* (usp. *opusti* ‘ogoliti’), *Oštròvac*, *Plítkovac*, *Plítvara* (usp. *plitva* ‘plitko mjesto u vodi’), *Prùnjak*³⁵ (usp. *pruniti se* / *prunjati se* ‘pružati se’), *Škūljavī dō* (usp. *škulja* ‘rupa’), *Tīsnō* (usp. *tijesan* ‘uzak’).

Većina je toponima iz ove skupine pridjevskoga postanja (u njima su sadržani pridjevi *dubok*, *dug*, *oštar*, *plitak* i *tijesan*).

4.2.1.2.3. Toponimi koji se odnose na sastav i osobitosti tla ili vode: *Bibinje* (usp. *bibati* ‘burkati, uzbibati vodenu površinu’), *Bòvān* (usp. *balvan* ‘golem kamen’),

²⁹ Apelativ *obodina* na širem području označuje i obradivo zemljište „u rupi” na većoj nadmorskoj visini.

³⁰ ARj (VIII: 423) bilježi apelativ *obol* u značenju ‘sušica’.

³¹ Soha je inače i starohrvatski poganski idol. Prvotno je apelativ označivao granu.

³² U nizinskim krajevima odrazi apelativa *rep* označuju izdignuti, suhi dio močvare (usp. Vidović 2014: 224).

³³ Odrzi toponimijske metafore *stremen* (ikav. *strimen*) razmjerno su često potvrđeni u Neretvanskoj krajini. Strimen je, primjerice, ime jednoga desanskog zaseoka.

³⁴ U Zažablju su u toponimiji češći odrazi apelativa *letva* (usp. Vidović 2014: 222).

³⁵ Prunjak je donji dio Mislina, rječice koja se u srednjemu toku naziva i Maticom. Mislina se tijekom XX. stoljeća u puku uglavnom nazivala *Rijéka*.

Būbanj (usp. *buban* ‘jako vrelo’³⁶; Brozović Rončević 1997: 20), *Būk*, *Būrčina*/*Būrčine* (usp. *burkati* ‘uzbibati vodenu površinu’), *Crñā kòsa*, *Crñā rijéka*, *Crñē kàmenice*, *Galič(n)jāk*, *Goléta*, *Gòlī brijég*, *Gòljāk*, *Gréda* (< *greda* ‘uočljiva stijena’), *Gūbavac* (< *gubav* ‘neplodan’), *Jèdrina* (< *jedro*), *Jèdrenica* (usp. *Jedrina*), *Krèmena* (< *kremen* ‘tvrđi kamen’), *Ljūtī pòtok* (< *ljut* ‘kamen živac’ + *potok*), *Mèkī dō*, *Mòdrič*, *Osinj* (usp. *osinji* ‘zelenkast, šumovit’), *Piljci* (< *piljak* ‘zaobljen kamenčić’), *Piščevina* (< **piskati*³⁷), *Pišetine* (usp. *Piščevina*), *Plōča* (< *ploča* ‘kvadratni kamen’), *Prášnica* (usp. *prhak* ‘rahaó, koji se lako mrvi’), *Prištetina* (usp. psl. **prysk-* ‘prskati’), *Pržināda*³⁸ (usp. *Pržine*), *Pržine* (< *pržina* ‘pijesak’), *Pržinovac* (usp. *Pržine*), *Rkalo vac* (usp. *hrkati*³⁹), *Slānā lúka*, *Slātine* (< *slatina* ‘zaslanjeno tlo’), *Sòline*⁴⁰, *Stīne*, *Sūvā Lòkva*, *Škrke* (< *škrke* ‘prostor na vjetrometini’ < *škrk* ‘zvuk koji oponaša zvuk brave pri otključavanju’), *Tmòl* (usp. *timor*⁴¹ ‘kamenjar’), *Tūštovac* (usp. *tust* ‘plodan’), *Vòdice* (< *vodica* ‘vrulja’), *Vrànjak*, *Živē kàmenice*, *Životina*⁴².

Velik se dio toponima svrstanih u ovu skupinu odnosi na stjenovita tla (*Bovan*, *Greda*, *Kremena*, *Ljuti potok*, *Piljci*, *Ploča*, *Stine* te vjerojatno *Tmol*). Na pjeskovita tla upućuju toponimi koji sadržavaju apelativ *pržina* (*Pržinada*, *Pržine* i *Pržinovac*), na zaslanjenost tla i/ili vode toponimi *Slana luka*, *Slatine* i *Soline*, a na prisutnost žive vode *Žive kamenice* i *Životina*. Znatan je udio toponima nastalih onomatopejskom tvorbom. Uglavnom je riječ o hidronimima (*Bibinje*, *Bubanj*, *Buk*, *Burčina*, *Piščevina* i *Pišetine*), a rjeđe i toponimima zabilježenim u brdskim predjelima (*Rkalo vac* i *Škrke*). Kakvoćom je vode motiviran toponim *Modrič*, a tla toponimi *Gubavac* i *Meki do*. Toponime je *Jedrine* i *Jedrenica*, zbog obilja vode u nizinske dijelu Neretvanske krajine, najuputnije povezati s osnovom **jadr-*. Izostankom su biljnoga pokrova uvjetovani toponimi *Goleta*, *Goli brijeg* i *Goljak*, a njegovom bujnošću nesonim *Osinj* te oronim *Crna kosa*. U Neretvanskoj krajini, Zažablju i Popovu hidronimi tvoreni od pridjeva *crn* (na slivanjskoj području to je *Crna rijeka*) često se (barem sekundarno) povezuju s virovima i vodenim raslinjem, u kojima, po pučkome vjerovanju, obitavaju mitološka bića. Moguće je da je slično i s odrazima pridjeva *gal* (*Galičnjak*) i *vran* (*Vranjak*).

4.2.1.3. Odnosni toponimi: *Dóčić*, *Dònjā glàvica*, *Dònjā Gràdina*, *Dònjā vràta*,

³⁶ Opširnije o etimologiji naziva *buban* vidjeti u Brozović Rončević (1997: 20).

³⁷ O isprepletanju onomatopejske osnove i izvođenja od imenice *pijesak* vidjeti u Brozović Rončević (1997: 21).

³⁸ *Pržinada* je plaža u Opuzenu.

³⁹ Toponim je onomatopejskoga postanja te je motiviran zvukovima koje proizvode močvarne životinje. U starijim je vrelima zapsan lik *Hrkalo vac*.

⁴⁰ *Soline* su i močvarni predio kod Opuzena i uvala koja pripada Rabi.

⁴¹ Petar Skok (Sk III: 470) drži toponim ilirskim prežitkom.

⁴² Toponimi tvoreni pridjevom **živъ* u hrvatskoj hidronimiji označuju zemljopisni objekt sa živom vodom (Brozović Rončević 1997: 19). *Životina* je jedan od rukavaca Neretve.

*Dônjē Slívno, Dûpskô br̄do, Gôrnjā glāvica, Gôrnjā Grādina, Gôrnjā plòča, Gôrnjā vráta, Gôrnjē Slívno, Gôrnjē Tr̄novo, Hûm mālī, Hûm vèlikī, Mālī Bráčevac, Mālā glāvica, Mālā Nèrètva, Mālā njīva, Mālā Rába, Mālā ríka / Mālā rijéka, Mālī brijēg, Mālī dô, Mālī Gûbavac, Mālī škòljíc, Mālō úšće, Nòvō náse-lje, Pižinovac mālī, Pižinovac vèlikī, Podantúnovac, Podgòmile, Podgradina, Pòdstijēne, Pòdstrimēn, Pòstīnje (< *Podstīnje), Pòtklačina, Potpèćine, Prànrtnovo, Sr̄idnjā Grādina, Stajètina, Šibenik mālī, Šibenik vèlikī, Ūblić, Ūzvala, Vèlikā lòkva, Vèlikā Nèrètva, Vèlikā njīva, Vèlikī dô, Vèlikī Gûbavac, Vèlikī škòljíc, Vèlikō úšće, Visokā glāvica, Visokā kòsa, Zagòmila, Zagradina, Zà Jezerom, Zaklānac, Zápōnta, Zàstrimēn, Zašemātōrje.*

Dvorječni se odnosni toponimi najčešće tvore od pridjeva i imenice (npr. *Gornja vrata*), a odnos se među samim toponimima najčešće iskazuje antonimnim parovima pridjeva, pri čemu antonimni par *gornji – donji* izražava prostorne, a *mali – veliki* kvalitativne odnose (primjerice, toponimi se *Velika Neretva* i *Veliko ušće* odnose na glavni tok Neretve i njegovo ušće, a *Mala Neretva* i *Malo ušće* na jedan od Neretvinih rukavaca i njegovo ušće). Antonimni su nizovi najviše tročlani (*gornji – srednji – donji*) zbog znatnoga ograničenja mogućnosti stupnjevanja antonima u toponimiji (Frančić i Mihaljević 1997–1998: 88). Prostorni se odnosi u jednorječnim istokorijenskim toponimima uglavnom iskazuju prefiksima *pod-* (npr. *Podantunovac, Podgomile, Podgradina, Potklačina, Potpećine*) i *za-* (npr. *Zagomila, Zagradina, Zaklanac, Zaponta*), a rjeđe prefiksima *pram-* (*Pramtrnovo*) i *uz-* (*Uzvala*).

4.2.1.4. Toponimi motivirani nazivima biljaka te biljnih zajednica i plodova: *Bòri* (*bor*⁴³ ‘*Pinus halpensis*’), *Boròvište* (usp. *Bori*), *Bríst* (usp. *brijest*⁴⁴ ‘*Ulmus campestris*’), *Brštànik* (< *brštan* ‘bršljan, *Hedera helix* L.’), *Bûs, Cfnī bòri* (< *crni bor* ‘*Pinus nigra*’), *Čèsmine* (< *česmina* ‘*Quercus ilex*’), *Drāče* (< *drača* ‘*Paliurus spina-christi*’), *Dûba* (< *dub* ‘hrast, *Quercus*’), *Dùbrava* (< *dubrava* ‘listopadna šuma’), *Gāj* (< *gaj* ‘uzgojena šuma’), *Glög*⁴⁵ (< *glog* ‘*Crataegus*’), *Grabòštāk* (< *graboštak* ‘grabova šuma’ < *grab*⁴⁶ ‘*Carpinus orientalis*’), *Jasénak* (< *jasen*⁴⁷ ‘*Oleaceae Fraxinus*’), *Jasènskā*⁴⁸ (usp. *Jasenak*), *Klèk* (*kleka*⁴⁹ ‘smrič, *Junipe-*

⁴³ U prošlosti je *bor* označivao tamnu šumu.

⁴⁴ Uz *brijest* se obično nalaze vrela ili zbirališta vode.

⁴⁵ U nekim je vrelima potvrđen i lik *Glogoč*.

⁴⁶ Od bijeloga se graba nekoć pržio kvalitetan ugljen za kovačke vatre, od mladica se graba izrađivala užad za vezanje snopova žita, a grabov je šušanj služio kao prostirka stoci da bi se na koncu pretvarao u stajsko gnojivo.

⁴⁷ Jasenovina je služila za ispitivanje je li voda pitka. U lokvu ili kamenicu stavljala se jasenova grana i ako bi pustila boju, to je značilo da je voda zdrava. Od crnoga se pak jasena dobivala crna boja kojom se bojilo vunene kabanice i pređu.

⁴⁸ Čuje se i izgovor *Jesènskā*.

⁴⁹ Od *kleke* se pravila rakija *klekovača*.

rus oxycedrus'), *Klîn* (usp. *kljen*⁵⁰ 'Acer campestre'), *Kòd jasena* (usp. *Jasenak*), *Krùškovac* (< *kruška* 'Pyrus'), *Kùpinova dòlina* (< *kupina* 'Rubus ulmifolius'), *Kùpinovac* (usp. *Kupinova dolina*), *Lìpovac* (< *lipa* 'Tilia'), *Lìpova glàvica* (usp. *Lipovac*), *Lòvørje* (< *lovor* 'Laurus nobilis'), *Lòznica* (< *loznica* 'divlja loza, vinjaga'), *Pèl(i)novača* (< *pelin* 'Artemisia absinthium'), *Plànike* (< *planika* 'Arbutus unedo'), *Pòdbrijèst* (usp. *Brist*), *Pod topòlòm* (< *topola* 'Populus'), *Ràšeljka* (< *rašeljka* 'Prunus mahaleb'), *Rògoznik* (< *rogoz* 'Typha'), *Slívno* (< *sliva* 'šljiva, Prunus'), *Smřčevice*⁵¹ (< *smrča* 'smreka, Picea'), *Smřkova glàvica* (< *smrijek* 'Juniperus oxidendrus'), *Střnje* (< *strn*⁵² 'žitna stabljika koja ostane nakon košnje'; Jurčić 1970: 102), *Šibenik* (< *šib-* 'šiblje'), *Šipovac* (< *šip-* 'Punica granatum'), *Šnjâtî dô* (< *Šušnjati do < *šušanj* 'sušanj, tančik'), *Tòpola* (< *topola* 'Popola'), *Tòpònca* (< *Topolnica; usp. *Topola*), *Trî zelènike* (< *zelenika* 'Phyllirea latifolia'), *Třn* (< *trn* 'Prunus spinosa'), *Třnovača* (usp. *Trn*), *Třnovo* (usp. *Trn*), *Trstèna* (usp. *trska* 'Phragmites communis'), *Vòlujac* (< *volujac* 'Anchusa officinalis'), *Vřbnjāk* (< *vrba* 'Salix'), *Vřh dūblje* (usp. *dub*).

U toponimiji su se odrazili apelativi koji upućuju na postojanje različitih vrsta stablašica (npr. *bor*, *crni bor*, *česmina*, *dub*, *jasen*, *kljen*, *kruška*, *lipa*, *smreka*, *topola* i *vrba*), grmolikih biljaka (npr. *brijest*, *drača*, *glog*, *kupina*, *loznica*, *planika*, *zelenika* te osobito često apelativ *trn* koji je vjerojatno povezan s pučkim vjerovanjem da crni trn u blizini kuća razgoni zle duhove) i biljnih zajednica (*dubrava*, *gaj*, *graboštak*, *šiblje* i *šušanj*). Rjeđi su odrazi naziva močvarnih biljaka (*rogoz* i *trstika*), dijelova biljaka (*bus* i *strn*), penjačica (*bršljan*), ljekovitoga bilja (*pelin*) i trava (*volujac*). Treba istaknuti kako se *dub*, *glog* i *lipa* smatraju kulturnim slavenskim stablima, a *dubrava* svetim gajem.

4.2.1.5. Toponimi u svezi s nazivima životinja i životinjskih staništa: *Jājijnjāk* (usp. *jajnjak/jajište* 'Ovarium'), *Jārčilog*⁵³ (< *Jarčji rog < *jarac* 'Capricornus'), *Jāstrebova glàvica* (< *jastreb* 'Accipiter gentilis'), *Jézevo břdo* (< *jež* 'Erinacea'), *Kòbila* (< *kobila* 'Caballa'), *Kòmārna* (< *komar* 'komarac, Culicinae'), *Kòpito*, *Kožā lásta* (< *kozja* < *koza* 'Capra' + *lasta* 'lastva, zaskok'), *Magaričāk* (< *magarac* 'Equus asinus'), *Mèdèd* (< *međed* 'medvjed, Ursidae'), *Orlíci* (< *orao* 'Aquilinae'), *Órlovac* (usp. *Orlići*), *Órlovo jèzero* (usp. *Orlići*), *Pònta kantòrišta* (*kantorište* 'mjesto na kojemu se love kantori' < *kantor* 'kantar, ovčica, Lithognatus mormyrus'), *Škånj* (< *škanj* 'škanjac, Buteo buteo'), *Vidrice* (< *vidra* 'Lutrina').

Unutar gore navedene skupine najčešći su toponimi u kojima su se odrazili nazivi domaćih životinja (*jarac*, *kobila*, *koza* i *magarac*) i ptica (*jastreb*, *orao* i

⁵⁰ U starim su kljenovim deblima pčelari smještali ulišta.

⁵¹ Zabilježen je i izgovor *Smřčke*.

⁵² U obližnjemu je Makarskom primorju zabilježeno i osobno ime *Strn* koncem XV. stoljeća (Aličić 1985: 84).

⁵³ Zapisan je i lik *Jarčirog*.

škanj), a rjeđe divljih životinja (*jež* i *medvjed*), kukaca (*komarac*) te vodenih sisavaca (*vidra*). Na životinjski unutarnji organ upućuje toponim *Jajinjak*, a na dio tijela *Kopito*.

4.2.1.6. Toponimi u svezi s prirodnim pojavama: *Vjětrenā vlāka*, *Vjětrenik*, *Vītēljka*.

Riječ je o toponimima koji upućuju na mjesta izložena udarima vjetra.

4.2.2. Toponimi nastali prema drugim toponimima: *Glògāčkā jāruga*, *Glògāčko jezero*, *Mātica jezèrskā*, *Pōnta Lōpatē*, *Pōnta Mēdeda*, *Pōnta Plānikā*, *Přžinovac*.

Toponimi su iz ove skupine nastali od hidronima (*Glogačka jaruga* i *Glogačko jezero* od *Glog*, *Matica jezerska* od *Jezero* te ojkonom *Pržinovac* od istoimenoga hidronima), oronima (*Ponta Lopate* od *Lopata* i *Ponta Međeda* od *Međed*) te hodonima (*Ponta Planika* od *Planike*).

4.2.3. Toponimi motivirani ljudskom djelatnošću

4.2.3.1. Toponimi prema izgrađenim objektima i zdanjima

4.2.3.1.1. Toponimi prema nazivima za gospodarske objekte: *Bārake*⁵⁴, *Bùnār* (< *bunar* ‘zdenac’ < dij. tur. *bunar*), *Čātrnja* (< *čatrnja* ‘zdenac’), *Gúvno* (< *guvno* ‘gumno’), *Kāmenice* (< *kamenica*⁵⁵ ‘kamenito zbiralište vode kvadratnoga oblika’), *Lāntērna* (< *lanterna* ‘svjetionik’), *Metēriže* (< *meteriz*⁵⁶ (mjesno) ‘prokop’ < tur. *meteris* ‘opkop, rov’), *Pròkopica* (< *prokop*), *Rīva*, *Stāja*, *Stùblica* (usp. *stubao*⁵⁷ ‘vrelo’), *Štāle*, *Tùmbīn* (< *tumbin*⁵⁸ ‘propust za vodu’), *Ūbō* (usp. *ubao* ‘plitki zdenac s prirodnom vodenom žilom’; usp. Brozović Rončević 1997: 7–8).

U ovoj skupini toponima pretežu odrazi hidronimijskih apelativa. Uglavnom je riječ o odrazima apelativa kojima se nazivaju ograđena i uređena vrela (*Bunar*, *Čatrnja* i *Ubo*) te vrelišta (*Stublica*), prokopi (*Prokopica*) i propusti (*Tumbin*). Apelativ *kamenica* u Slivnu češće označuje zdenac. U mjesnoj su se toponimiji ujedno odrazili i apelativi kojima se označuju mjesta ili objekti na kojima se vrši žito (*guvno*) te stočarski nazivi *staja* i *štala*⁵⁹. Toponomom se Riva označuju zemljopisni objekti na Neretvi i u uzorju, a Lanternom se naziva otočić pred Klekom i Radaljem.

⁵⁴ Barake su u Opuzenu izgrađene tijekom talijanske okupacije u Drugome svjetskom ratu.

⁵⁵ Na širem području pojedini toponimi koji sadržavaju apelativ *kamenica* označuju i prirodna zbirališta vode.

⁵⁶ Riječ je o predjelu između Blaca i Trna.

⁵⁷ Više o odrazima apelativa *stubao* vidjeti u Brozović Rončević (1997: 6). Slivanjska Stublica potvrđuje njezinu tvrdnju da većina toponima motivirana navedenim apelativom na hrvatskome ozemlju označuje vrela.

⁵⁸ Za etimologiju vidjeti JE (III: 285).

⁵⁹ Potonji je apelativ mlađi i znatno rjeđe potvrđen u mjesnoj toponimiji.

4.2.3.1.2. Toponimi kao odrazi naziva za obrambene objekte: *Fòrtica* (usp. tal. *fortezza*), *Fòša* (< *foša* ‘jarak’; usp. tal. *fosa*), *Grâd*, *Grâdina*, *Kùla* (< *kula* ‘utvrda’ < tur. *kule*), *Kùlina* (< *kulina* ‘razvaline kule’), *Samògrad*, *Strâžnica*, *Zagrâdìnje*, *Ziravica*.

Toponimi iz ove skupine uglavnom upućuju na mjesta utvrda i stražbenica (*Stražnica* i *Ziravica*). Hrvatski nazivi *grad* i *gradina* upućuju na gradnju u srednjovjekovlju, naziv turskoga postanja *kula* na gradnju tijekom osmanlijske okupacije, a romanski naziv *fortica* i možda *pošta* na obnovu starih obrambenih zdanja ili izgradnju novih tijekom mletačke uprave. Na opkop oko utvrde upućuje toponim *Foša*.⁶⁰

4.2.3.2. Toponimi prema obitavalištima te javnim prostorima i putovima: *Kr̂stac* (< *krst-* ‘raskrižje’), *Òpūće*, *Pjāca* (< *pjaca* < tal. *piazza* ‘trg’), *Ráskrsnica*, *Rázdělj*, *Sèlo*, *Skalíni*, *Ŭlica*.

Iz ove skupine toponima izdvajamo toponim *Ulica*, koji se odnosi na široki prolaz kojim su Glavičari tjerali ovce prema središtu Slivna.

4.2.3.3. Toponimi prema gospodarskoj djelatnosti

4.2.3.3.1. Toponimi u svezi s poljoprivrednom djelatnošću: *Bòstan(ov)ac*, *Gorílovac*, *Kr̂č*, *Kr̂čevina*, *Làstva* (< *lastva* ‘zaskok’), *Lazètina*, *Làzina*, *Lazínak*, *Làzine*, *Lòznica*, *Màsline*, *Njivètine*, *Péčina* (usp. *peča* ‘komad obradiva tla’), *Pòd* (< *pod* ‘uzdignuta obradiva površina’), *Pòdvòrnica* (< *podvornica* ‘glavna seoska njiva’), *Pròsine*, *Rèpište*, *Rèpnjāk*, *Sādine*, *Sjèč*, *Smòkovac* (< *smokva*⁶¹), *Smòkovo*, *Vínogradine*, *Vrtlètina* (< *vrtletina* ‘zapušten vrt’), *Zádužbina*.

Velik se dio toponima iz ove skupine odnosi na krčevine (*Gorilovac*, *Kr̂č*, *Kr̂čevina*, *Lastva*, *Lazetina*, *Lazina*, *Lazinak*, *Lazine* i *Sječ*). Na tipove obradivih površina upućuju toponimi *Njivetine*, *Pod*, *Podvornica* i *Vrtletina*, na nazive biljaka koje su se uzgajale *Bostan(ov)ac*, *Masline*, *Prosine*, *Repište* i *Repnjak* te *Smokovac* i *Smokovo*, na rasadnike *Sadine*, na zajednička zemljišta *Zadužbina*, a na vinograde *Loznica* i *Vinogradine*.

4.2.3.3.2. Toponimi u svezi s uzgojem životinja: *Bàlište* (< *bala*), *Cf̂nē stāje*, *Jānjīk*, *Őgrāđ*, *Ővčīnjāk*, *Plāndīšte*, *Prògon* (< *progon* ‘put kojim se goni stoka’), *Zèlenē tòrine*.

4.2.3.3.3. Toponimi u svezi s ostalim gospodarskim granama: *Kāva* (< *kava* ‘kamenolom, rudnik’ < tal. *cava*), *Klāčine*, *Klāčnī Dô*, *Lādište* (< *lađište* ‘mjesto na kojemu pristaju lađe’), *Prèvoznīk*, *Pristupak* (< *pristupak* ‘pristan, mjesto na kojemu se vežu čamci’), *Rûdnīk*, *Stànica*.

⁶⁰ O arhitekturi opuzenskih utvrda vidjeti u Popić (2016).

⁶¹ Smokovac je, inače, vrelo na Zavalu. Usp. 6. bilješku.

Na prijevoz neretvanskim rukavcima upućuju toponimi *Lađište*, *Prevoznik* i *Pristupak*, na kamenolome *Kava*, a toponim se *Rudnik* u Dubi spominje još u Fortisovu putopisu. *Stanica* je, pak, dio Opuzena na desnoj obali rijeke Neretve uza željezničku postaju. Na proizvodnju vapna upućuju toponimi *Klačine* i *Klačni Do*.

4.2.3.4. Kulturno-povijesno uvjetovani toponimi

4.2.3.4.1. Toponimi u svezi s upravnom vlašću: *Cärine*, *Králjev gâj*, *Rába*, *Županjac*.

4.2.3.4.2. Toponimi u svezi s mjesnom poviješću i mjesnim predajama: *Smrdan-grâd*.

Po predaji je predio *Smrdan-grad* smrdio zbog osmanlijskih leševa nakon bezuspješne opsade. Zabilježen je i lik *Smrdelj-grâd*.

4.2.3.5. Toponimi uvjetovani duhovnim i vjerskim životom zajednice

4.2.3.5.1. Toponimi motivirani imenima kršćanskih svetaca: *Īlijē glāvica*.

4.2.3.5.2. Toponimi motivirani vjerskim zajednicama te crkvenim građevinama i posjedima: *Glāvica Svētōga Āntē*, *Grēblje*, *Grōblje Svētōg Križa*, *Kāpela*⁶², *Kapùšānta* (usp. *kapošanto* ‘groblje’ < tal. *camposanto*), *Pòpova pōnta*, *Svētī Rðko*, *Svētī Spīridōn*, *Šamàtōrija*, *Šamàtōrje*, *Škōlj Svētōga Īvana*.

Toponimi se iz ove skupine odnose na negdašnja grobišta (*Greblje*), uređena groblja i prostor uz njih (*Groblje Svetog Križa*, *Kapušanta*, *Šamatorija* i *Šamatorje*), kapele i crkve (*Kapela*, *Sveti Roko*, *Sveti Spiridon*) te na šire područje na kojemu se nalazi crkva (*Glavica Svetoga Ante na Rabi* i *Školj Svetoga Ivana* kao drugo ime za Osinj).

4.2.3.5.3. Toponimi uvjetovani prežiticima pretkršćanskih vjerovanja: *Drāčeva lúka*, *Pòdzvīzd*.

Obalni bi se toponim *Dračeva luka* mogao povezati s apelativom *drak* ‘zmaj’. *Podzvīzd* je slavensko božanstvo koje se prikazuje u obliku vjetra ili vihora te bi toponim možda mogao biti odrazom slavenskih vjerovanja (Katičić 1998: 237).

4.2.3.5.4. Toponimi uvjetovani ostalim elementima duhovne kulture: *Gòmīle*, *Križ / Kraj križa*, *Mrčeva rùpa*, *Mrtvačkī pūt*, *Na gòmīlan*, *Pōnta križa*.

4.2.4. Toponimi antroponimijskoga postanja

4.2.4.1. Višerječni toponimi antroponimijskoga postanja

4.2.4.1.1. Toponimi od antroponima i zemljopisnoga naziva: *Bóžin-dō*, *Brđelezova plōča*, *Butiganova lōkva*, *Dàmjanov kāmēn*, *Īlīn-dōlina*, *Īvića pòtok*, *Kālića strána*, *Kiridžijina Plōča*, *Kúšića dō*, *Márina dōlina*, *Mârkova glāvica*,

⁶² *Kap(j)elama* su se u obližnjoj istočnoj Hercegovini često nazivale i župne kuće s kapelicom u kojima su župnici održavali bogoslužja za vrijeme žešćega osmanlijskog zuluma ili u župama u kojima nije bilo moguće obnoviti ili izgraditi crkvu. Na usmenome podatku zahvaljujem don Ivići Puljiću.

Masláćeva glávica, Mätkove dòline, Mílića glávica, Múcin brîg, Níkolín kāmēn, Nôkovića òsoje, Páčin dô, Pàlinića jèzero, Pěrvāna vir, Pětrovića vrělo, Řničin dô, Ròsnī Dô, Vištičina jāma, Vòlārske sòline.

U ovoj je skupini ušćuvano najviše apelativa koji se odnose na geomorfologiju krša: *do* (apelativ sadržava 5 toponima), *dolina* (3) te *kamen* (2) i *ploča* (1). Nešto su rjeđi odrazi oronimijskih – *glavica* (3) te *brig*, *osoje* i *strana* (1) – te hidronimijskih apelativa – *jezero*, *lokva*, *potok*, *soline*, *vir* i *vrelo* (1).

4.2.4.1.2. Toponimi od antroponima i gospodarskih naziva te naziva stambenih objekata i prometnica: *Bábića sèlo, Bartúlovića lāzina, Curétkova kùća, Čálima bütiga, Čélića jāruga, Erěšova kàla, Glúmčev vīnogrād, Gūčićeva nĵiva, Maksimilijān-kānāl, Mezánčeve kùće, Mūsina jāruga, Ománova kùća, Pàlinića tōrovi, Pívčeva kàla, Salācana lāzina, Šārića kùća, Šētkina kùća, Šūmanovo gúvno, Švábine kùće, Tājīn-tōrine, Tólića jāruga, Tománčeva jāruga, Ūtōvčevo sèlo, Vlāšičevo gúvno, Vukòsavova kùća.*

Najviše toponima iz ove skupine sadržava nazive stambenih objekata te dijelove i tipove naselja: *kuća* (7) te *kala* i *selo* (2). Nešto su se rjeđe odrazili nazivi povezani s poljodjelstvom: *guvno* i *lazina* (2), *nĵiva* i *vinograd* (2) te *kućerica*, *lazina*, *ograda*, *pojata*, *teg* i *vrt* (1). Potvrđeni su i odrazi hidronimijskih naziva *jaruga* (4) i *kanal* (1). Sa stočarstvom je povezan tek naziv *tor* (1).

4.2.4.1.3. Toponimi od antroponima i naziva biljaka i biljnih zajednica: *Kiridžijīn gāj, Lūkičin gāj, Vīnčevi bōri.*

4.2.4.1.4. Toponimi od antroponima i naziva uvjetovanih duhovnim i vjerskim životom zajednice: *Márina gòmila.*

4.2.4.2. Jednorječni toponimi antroponimijskoga postanja: *Mihālj, Rādālj.*

4.2.4.2.1. Toponimi pridjevskoga postanja i tvoreni toponimijskim sufiksima: *Antúnovac, Bartúlovići, Bičīnovac, Bòbanj, Bráčevac, Búdima, Būline, Flāmino, Grgūruša, Kàpuša, Kěkovac, Lūkuše, Miljackā, Ománovo, Parānosovac, Pižīnovac, Rādovo, Radòvuša, Sàнкуša, Sèntuša, Šāndrino, Vidíševo, Zlātinovac.*

Sufiksi kojima su tvoreni toponimi iz ove skupine označuju pripadnost (*-ina*, *-ovac/-evac*, *-ovina*, *-uša*). Pridjevskoga su postanja toponimi *Bobanj* (tvoren posesivnim sufiksom **-j*) i *Budima*.

4.2.4.2.2. Antroponimi u funkciji toponima: *Burđèlezi, Butigani, Čúlići, Dūkati, Māleta, Mārkovac, Mezānac, Pīnovac, Prôvići, Sřšeni, Ūtōvci.*

Većina toponima antroponimijskoga postanja uvjetovana je prezimenima sadašnjih i negdašnjih stanovnika jugoistočnoga dijela Neretvanske krajine te njihovih neposrednih susjeda: *Bábić* (< *babo* ‘otac’; doseljenici s Pećine u Popovu na Slivno i Stolove), *Bartúlović* (< *Bartul* < *Bartolomej*; doseljenici iz Gradca u Makarskome primorju u Blace), *Burđèlez* (izgovara se i *Brđèlez*; nekoć Milišići i Obadi; doseljenici iz Prapratnice u hercegovačkome dijelu Zažablja; usp. rum.

*bordeiu*⁶³ ‘koliba’), *Butigan* (< *butigan* ‘vlasnik trgovine’ < *butiga* ‘trgovina’ < tal. *bottega*; doseljenici iz Dobrova i Prapratice u hercegovačkome dijelu Zažablja), *Ćélič* (< *ćelo* ‘ćelavac, plješivac’), *Ćūlič* (< *ćula*⁶⁴ ‘kratkouha koza’; doseljenici iz Zavale u Popovu u Podstijene i poslije Podbrijest), *Dukat* (rod se spominje u Vidonjama 1704.; Glibota 2006: 134), *Ėreš* (usp. *Hereš* < *Hero* < *Herak*; doseljenici iz Vida u Opuzen), *Glúmčević* (< *Glumac*⁶⁵; spominju se na Kremeni te su njihovo imanje naslijedili Bakići), *Grgúrović* (< *Grgur*; nastanjivali Podgradinu; podrijetlom iz Hutova), *Güčić* (< *Guskić*⁶⁶ < *guska*; odvajetak Boljehnića iz Maloga Stona), *Kálič* (< *kač*; doseljenici iz Dračeva u Opuzen), *Kâpović* (< *kapo* ‘glavar, starješina’ < tal. *capo*; nekoć Vidovići; nastanjuju i danas Trnovo; podrijetlom iz Vrgorca), *Kiridžija* (< *kiridžija*⁶⁷ ‘iznajmitelj konja, kočijaš’ < tur. *kira* ‘najam’; doseljenici iz Dubljana na Slivno te u Glavice i Dubu), *Kúšić* (< *kuš* ‘kadulja, *Salvia*’; rod potječe iz Zaradeža na Pelješcu), *Màleta* (usp. *malen*; doseljenici iz Pline u Opuzen), *Mílič* (< *Mile* < *Miloslav*; doseljenici iz Brela u Opuzen), *Nónković* (mjesno se izgovara *Nôković*; < *Nonko* < *Novko* < *Novo* < *Novak*; doseljenici iz Broćanca u hercegovačkome dijelu Zažablja), *Ômān* (< *oman* ‘lepuh, *Inula hellenium*’; nadimak dijela Brečića doseljenih iz Pojezerja u Opuzen), *Páče* (< *Pače* < *Pačemil*; starije prezime Gabrića iz Metkovića), *Pàlinić* (usp. *Palihna*⁶⁸ < *Pale* < *Pavao*; po predaji doseljenici iz Kune na Pelješcu, a vjerojatnije iz Gabele u Dubu), *Parònos* (< *paronos* ‘bogataš’; trgovačka obitelj koja je u Neretvanskoj krajini nastanjivala Metković i Dobranje), *Pěrvān* (usp. *Prvan* < *prvi*; rod koji nastanjuje Brotinjo i Vrgorsku krajinu), *Pětrović* (< *Petar*; doseljenici iz Svitave u Trnovo), *Pròvić* (< *Provo* < *Prohor*; doseljenici iz Moševića u Proviće i poslije Mrčevu Rupu), *Salàcan* (< *salacan* ‘debeljko’; doseljenici iz Doljana i Vidonja u Podgradinu i Trnovo), *Sánković* (< *Sanko*; usp. *Sandalj* < *Aleksandar*; Sankovići su bili srednjovjekovna velikaška obitelj s posjedima u Neretvanskoj krajini, a još su početkom XVIII. stoljeća nastanjivali Dobranje u dalmatinskome dijelu Zažablja), *Sěntić* (< *Svetin*⁶⁹ < *Svetomir*; usp. i rum. *sfânt* ‘svet’; doseljenici iz Gradca u hercegovačkome dijelu Zažablja), *Sřšěn* (< *sršen* ‘stršljen, *Vespa*’; doseljenici s Trubina Brda ispr-

⁶³ Romansko se **de* odrazilo u mjesnim govorima kao *đe* i u primjeru *sřđela* (lat. *sardella* < *sardellus* < *sarda*).

⁶⁴ Usp. Brozović Rončević i Čilaš Šimpraga (2008: 39).

⁶⁵ Osobna imena *Glum*, *Glumec* i *Glumče* zabilježena su XIV. i XV. stoljeću u makedonskome fondu osobnih imena (Ivanova 2006: 106–107).

⁶⁶ Usp. Vekarić (1995: 95).

⁶⁷ U Čilipima je *kiridžija* »nadničar koji goni grožđe ili sijeno na konju« (Sk II: 83), a kako su Kiridžije u Slivno najvjerojatnije došli iz sela Dubljani u Popovu, gdje se 1694. spominje prezime Kiridžlić (Hrabak 1985: 37), ne treba posve zanemariti ni to tumačenje.

⁶⁸ Zabilježen je i prezimenski lik Palihnić.

⁶⁹ Valja napomenuti kako je na srednjodalmatinskim otocima zabilježeno žensko ime *Senta* koje se dovodi u svezu s kršćanskim imenima *Vicencija* i *Inocencija*. Na podatku zahvaljujem Ivanu Volareviću.

va u Postinje; daljim podrijetlom iz Strmice u Popovu; D. Vidović 2017: 111), *Šarić* (< *šare* ‘osoba s raznobojnim pramenovima kose’; doseljenici iz Neorića u Opuzen te izumrli rod na Slivnu), *Šetka* (< *šetka* ‘lisica, *Vulpes*’; doseljenici iz Desana u Opuzen), *Šuman* (usp. *Šumo/Šumelj*; doseljenici iz Dobrova na Grad), *Tolić* (< *Tole* < *Tolimir/Tolislav*; doseljenici iz Vrgorca u Opuzen), *Utovac* (< *Utovac* ‘Hutovac, stanovnik sela Hutovo’; doseljenici iz Hutova isprva na Slivno), *Vidiš* (< *Vidiš* < *Vid*; doseljenici iz Putnikovića na Pelješcu u Opuzen), *Vištica* (usp. *vještica*; doseljenici iz Vitine u Dukate), *Vlašić* (< *Vlah*; Vlašići su podrijetlom iz Dubrovnika stanovali u Trnovu, a bilo ih je i na Kremeni), *Volarević* (< *volar* ‘uzgojitelj volova’; izvorno nastanjuju župe Borovci i Vid), *V(u)inac* (< *Vujin* < *Vujo* < *Vuk*; doseljenici iz Zaostroga u Blace), *Vukosav* (< *Vukosav*; usp. *Vukoslav*; doseljenici u Opuzen iz Dusine) i *Zec* (< *zec*; nastanjivali Desne).

Razmjerno je velik udio toponima motiviranih osobnim imenima. U mjesnoj su se toponimiji odrazila sljedeća osobna imena: *Antun*, *Boban* (< *Bobo* < *Bogdan/Slobodan*), *Božo* (< *Božidar*), *Budim* (< *Budo* < *Budimir/Budislav*), *Damjan*, *Āvić* (< *Ivo* < *Ivan*), *Luka*, *Lukica* (< *Luka*), *Maksimilijan*, *Mára* (< *Marija*), *Marko*, *Matko* (< *Mate/Mato* < *Matej/Matija*), *Mihalj* (< *Miho* < *Mihovil/Mihajlo*), *Miljac* (< *Miljac* < *Mile* < *Miloslav*), *Musa* (< tur. *Musa* ‘Mojsije’), *Nikola*, *Pino*⁷⁰ (< tal. *Beppino* < tal. *Beppo* < tal. *Giuseppe* ‘Josip’), *Radalj* (< *Rade/Rado* < *Radomir/Radoslav*), *Rado* (< *Radomir/Radoslav*), *Šandro* (usp. *Aleksandar*), *Tajo* (< *Tadija*) i *Zlatan*.

U mjesnoj su se toponimiji odrazili i sljedeći nadimci: *Bičina* (< *Bičina* < *bičina* ‘augm. od *bik*’), *Bulić* (< *bula* ‘muslimanka’), *Curétak*⁷¹ (< *curetak* ‘djevojče’), *Čale* (< *čale* < *čaća* ‘otac’), *Flàma* (možda prema gradovima Flammabruzzo ili Flamignano; riječ je o nadimku dijela opuzenskih Nikolića), *Kúšić* (< *kuš* ‘kadulja, *Salvia officinalis*’), *Mezánac*⁷² (< *mezana* ‘sud za vodu’; ARJ V: 636), *Múco* (< *muco* ‘mucavac’), *Řnica* (usp. *hrne* ‘zecoust’), *Švábo* (< *Švabo* ‘Nijemac’) i *Tománac* (< *Tomanac* < *Toma*).

4.2.5. Toponimi etničkoga, ktetičkoga ili etnonimskoga postanja: *Düpskō br̄do*, *Gřčkā cřkva*, *Lòvorskī brijĕg*, *Râpskō pòlje*, *Türskī řĕp*.

Pridjev *grčki* odnosi se u Popovu na starinu objekta i na graditeljsko umijeće zidara ili klesara koji ga je izgradio ili na njegovu starost, a ne na vjersku pripadnost (tumačenje prema pridjevu *grčki* ‘pravoslavni’ nahodimo samo među pravoslavicima u Popovu i možemo ga smatrati naknadnom pučkom etimologijom).

⁷⁰ Pinovac je nazvan po Pinu Moravcu, kojemu je, kao povjereniku opuzenske općine 1919. – 1922. dodijeljeno zemljište.

⁷¹ Curetak je osobni nadimak Mate Matića iz Opuzena.

⁷² Mezanac je obiteljski nadimak dijela Popovića poznatih po izradi neretvanski plovila (trupa i lađa).

4.2.6. Toponimi nejasna postanja ili motivacije: *Brôvište*⁷³, *Crèpina*⁷⁴, *Čàvika*⁷⁵, *Dànčanje*, *Vèženōga vāla*⁷⁶.

5. Jezična raslojenost toponima

U mjesnoj su toponimiji najzastupljeniji toponimi hrvatskoga (slavenskoga) postanja, od kojih su mnogi danas neprozirni mjesnomu stanovništvu (npr. *Hum* < *hum* ‘omanji brijeg pod travom’, *Opuzen* < *opusti* ‘ogoliti’, *Ubo* < *ubao* ‘vrelo, studenac’, *Ziravica* < psl. **zbrěti* ‘gledati’), a neki i neočekivani (toponimi u kojima se odrazio hidronimijski apelativ *mlaka* uglavnom su zabilježeni na kajkavskome području). Odransom su supstratnoga romanskog utjecaja toponimi *Klačine* (‘vapnenica’) i *Ploča* (‘kvadratni kamen’), posve obični u primorju i zaoblju, a adstratnoga odrazi toponomastičkih naziva *ponta* (‘rt’) i *školj* (‘morski otocić’, ali i ‘močvarni otok’), dio toponima u kojima se odražava ljudsko djelovanje kao što su *Catara* (‘premosnica’), *Fortica* (‘utvrda’), *Foša* (‘jarak’), *Kapušanta* (‘groblje’), *Kava* (‘kamenolom’), *Lanterna* (‘svjetionik’), *Riva* i *Tumbin* (‘propust’). Turski se sloj najčešće odrazio u toponimima koji se odnose na graditeljstvo, primjerice *Kula* (‘utvrda’) i *Meteriza* (‘nasip’). Vjerojatno je njemačkoga postanja toponim *Štala* (‘staja’).

6. Zaključak

U radu se obrađuje petstotinjak toponima jugoistočnoga dijela Neretvanske krajine, koji upravno pripadaju Gradu Opuzenu i Općini Slivno u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Najstarija se naselja na obrađenome području, Brštanik (današnja Podgradina; 1253.), Slivno (pod imenom Hum od 1282., a Slivno od 1358.), Klek (1322.), Opuzen (1333.) i Lovorje (1392.), spominju u kasnome srednjovjekovlju, kad se spominje i nesonim Osinj (1333.). Navedeno je područje dijalektološki i onomastički raznoliko. Nalazi se na granici između novoštokavskih ikavskih i (i)jekavskih govora, ali i na reljefno izrazito razvedenu području na kojemu se izmjenjuju nizinski, primorski i brdski krajolici. U nizinskome dijelu toponimi obuhvaćaju površinom znatno veće zemljopisne objekte te su u njemu najzastupljeniji odrazi hidronimijskih apelativa (izdvaja se hidronim *Mlaka*). U brdskome

⁷³ Apelativ *brovište* ‘područje zasađeno muharem’ te toponimi koji se od njega tvore zabilježeni su na slovačkome govornom području (usp. Majtán 1983: 206), a s obzirom na to da se fitonim *muhar* odrazio na širem području, ne isključujemo mogućnost da je neki srodan fitonim mogao biti zabilježen i na slivanjskome području.

⁷⁴ Za ojkonime *Crešina* i *Dančanje* opširnije tumačenje pogledati u odjeljku 4.1.2.

⁷⁵ U mjesnoj toponimiji srodni su toponimi (usp. Čavaš) najčešće motivirani naglim lomom riječnoga toka.

⁷⁶ Moguće je da je riječ o toponimu antroponimijskoga postanja.

su dijelu, nekoć najnaseljenijemu, toponimi najgušće raspoređeni. Zbog rascjepkanosti čestica ondje su česti toponimi antroponimijskoga postanja. U primorsko-me su dijelu najzastupljeniji toponimi romanskoga postanja, koji su zbog dugotrajne prisutnosti mletačkih vojnih i upravnih vlasti, vrlo zastupljeni i u današnjemu središtu Opuzena. Općenito je od inojezičnih supstratnih i adstratnih slojeva najzastupljeniji romanski, a u manjoj mjeri još turski i njemački.

Literatura

- ALIČIĆ, AHMED S. 1985. *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovine*. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu.
- ANDELIĆ, PAVAO. 1999. Srednjovjekovna humska župa Žaba. *Srednjovjekovne humske župe*. Radoslav Dodig (ur.). Mostar: Ziral, 47–69.
- ARJ = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1880. – 1976. Zagreb: JAZU.
- BEBIĆ, JOSIP. 1983. *Župa Opuzen*. Opuzen: Župski ured Opuzen.
- BEBIĆ, JOSIP. 1990. *Župa Slivno Ravno*. Split: Crkva u svijetu.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1987. Tragovi poganskih, kršćanskih i islamskih kultura u toponimiji. *Zbornik 6. jugoslovenske onomastičke konferencije*. Ur. Ivić, Pavle. Beograd: Odeljenje jezika i književnosti SANU, 7, 117–124.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1997. Hidronimi s motivom vrelišta na povijesnome hrvatskom području. *Folia onomastica Croatica*, 6, Zagreb, 6–40.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1999. Nazivi za blatišta i njihovi toponimijski odrazi u hrvatskome jeziku. *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 1–44.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA; ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA. 2008. Nacrt za zoonomastička istraživanja (na primjeru imena konja). *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 37–58.
- CAMBI, NENAD. 1980. Antička Naronia – urbanistička topografija i kulturni profil. *Dolina Neretve od prethistorije do ranog srednjeg vijeka*. Ur. Rapanić, Željko. Split: Hrvatsko arheološko društvo, 127–153.
- CB = *Codex Baptismorum (Knjiga krštenih u franjevačkome samostanu u Zaostrugu 1664. – 1735.)*. Arhiv Franjevačkog samostana u Zaostrugu.
- DRAGOBRATOVIĆ, RADOSLAV. 2012. *Život iz kamena i močvare – Raba 1689. – 2012*. Klek: Neretvanska riznica umjetnina i inih vrijednosti.
- FRANČIĆ, ANDELA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 1997. – 1998. Antonimija u hrvatskoj toponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 23 – 24, Zagreb, 77–102.
- GLIBOTA, MILAN. 2006. *Povijest Donje Neretve i prvi mletački katastri*. Zadar: Državni arhiv Zadar.
- GRKOVIĆ, MILICA. 1983. *Imena u Dečanskim hrisovuljama*. Novi Sad: Institut za južnoslovenske jezike Filozofskoga fakulteta u Novom Sadu.
- HRABAK, BOGUMIL. 1983. Napadi senjskih uskoka na Zažablje, Popovo i Trebinje. *Tribunia*, 7, Trebinje, 101–129.
- HRABAK, BOGUMIL. 1985. Zemljišne parcele feudalaca i muslimanskih seljaka u Popovu, Zažablju i Trebinju početkom Morejskog rata. *Tribunia*, 9, Trebinje, 31–46.
- Hrvatski prezimenik, I. – III.* 2008. Ur. Maletić, Franjo; Šimunović, Petar. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

- IVANOVA, OLGA. 2006. *Makedonski antroponomastikon (XV–XVI vek)*. Skoplje: vlastita naklada.
- JE = *Jadranske etimologije: Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku, I – III*. 1998. – 2004. Zagreb: HAZU – Školska knjiga.
- JURIŠIĆ, KARLO. 1970. Nazivi naselja Makarskoga primorja: Prvi spomen i značenje. *Zbornik znanstvenog savjetovanja o Makarskoj i Makarskom primorju*. Ur. Ravlić, Jakša. Makarska. 83–119.
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 1998. *Litterarum studia*. Zagreb: Matica hrvatska.
- KREŠIĆ, MILENKO. 2017. *Vrijeme lomova: katolici jugoistočne Hercegovine od 10. do početka 17. stoljeća*. Sarajevo – Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu – Glas Koncila.
- LUČIĆ, JOSIP. 1984. *Spisi dubrovačke kancelarije, Zapisi notara Tomazina de Savere 1282. – 1284.* Zagreb: JAZU.
- LUČIĆ, JOSIP. 1988. *Spisi dubrovačke kancelarije: Zapisi notara Tomazina de Savere 1284. – 1286.; Diversa cancellariae II (1284. – 1286.); Zapisi notara Aca de Titullo 1295. – 1297.; Diversa cancellariae III (1295. – 1297.)*. Zagreb: Razred za društvene znanosti JAZU – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.
- LUČIĆ, JOSIP. 1993. *Spisi dubrovačke kancelarije: Zapisi notara Andrije Beneše 1295. – 1301.; Praecepta rectoris II (1299. – 1301.), Testamenta II (1295. – 1301.)*. Zagreb: Razred za društvene znanosti HAZU – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.
- MAJTÁN, MILAN. 1983. Slovníkovo areálové spraciovanie lexiky slovenských terénnych názvov. *Slovenská reč*, 48/4, Bratislava, 199–214.
- MILIĆ, IVANA. 1998. Toponimija dijela donjoneretvanskog kraja od Opuzena do ušća rijeke Neretve. *Dubrovnik: časopis za književnost i znanost*, 9/4, Dubrovnik, 161–170.
- MKŽG = *Matice krštenih župe Gradac 1708. – 1845.*
- PATSCH, CARL. 2005. – 2006. Prilozi za etnologiju istočne Europe – nekadašnja gustoća naselja ilirskoga krša. *Status*, 8, Mostar, 156–180.
- PERIĆ GAVRANČIĆ, SANJA; VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2013. Dvije crtice iz slivanjske prošlosti. *Hrvatski neretvanski zbornik*, 5. Ur. Šešelj, Stjepan. Zagreb: Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, 61–63.
- POPIĆ, NIKOLA. 2016. Urbanizam opuzenske župe. *Opuzen – tristota obljetnica Župe svetoga Stjepana Prvomučenika*. Ur. Kapović, Zdravko. Opuzen: Župa svetoga Stjepana Prvomučenika, 45–60.
- PULJIĆ, IVICA. 1995. Neum – povijesna domovina Hrvata. *Neum – zavičaj i zemlja Hrvata, Humski zbornik*, 1. Neum: Općinsko vijeće Neum, 11–109.
- SIVRIĆ, MARIJAN. 1999. Srednjovjekovna humska župa Luka. *Srednjovjekovne humske župe*. Ur. Dodig, Radoslav. Mostar: Ziral, 71–117.

- SIVRIĆ, MARIJAN. 2003. *Migracije iz Hercegovine na dubrovačko područje (1667 – 1808.): Humski zbornik*, 6. Dubrovnik – Mostar: Biskupski ordinarijat Mostar – Državni arhiv u Dubrovniku.
- SIVRIĆ, MARIJAN. 2004. Dodjela dubrovačkog građanstva osobama iz Huma i Bosne do 1410. godine. *Hercegovina*, 18 (10), Mostar, 7–33.
- SK = SKOK, PETAR. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, I – IV. Zagreb: JAZU.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2004. *Bračka toponimija*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠUNJIĆ, MAJA. 2012. Stanovništvo parohije Neretve prema anagrafu iz 1811. godine. *Srbsko-dalmatinski magazin*, 7. Ur. Čolović, Branko. Split: SKD Prosvjeta, Pododbor Split – Vijeće srpske nacionalne manjine Splitsko-dalmatinske županije, 52–103.
- TOMASOVIĆ, MARINKO. 2016. Donjoneretvanska (hagio)toponimija u prilog crkvenih gradnji od kasne antike do kasnoga srednjeg vijeka (V. – XV. stoljeće). *Hrvatski neretvanski zbornik*, 8. Ur. Vidović, Domagoj. Zagreb: Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, 115–138.
- UTOVAC, DARKO. 2015. Don Petar Kaer, slivanjski kapelan. *Hrvatski neretvanski zbornik*, 7. Ur. Vidović, Domagoj. Zagreb: Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, 40–56.
- VEGO, MARKO. 1957. *Naselja bosanske srednjovjekovne države*. Sarajevo: Svjetlost.
- VEKARIĆ, NENAD. 1989. *Pelješka naselja u XIV. stoljeću*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku.
- VEKARIĆ, NENAD. 1995. *Pelješki rodovi (A – K)*, sv. 1. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2012. Slivanjska naselja i prezimena. *Hrvatski neretvanski zbornik*, 5. Ur. Šešelj, Stjepan. Zagreb: Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, 128–144.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2013. Toponimija sela Trnčine u Popovu. *Folia onomastica Croatica*, 22, Zagreb, 215–252.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2014. *Zažapska onomastika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2015. Pogled u toponimiju župe Vid. *Hrvatski neretvanski zbornik*, 7. Ur. Vidović, Domagoj. Zagreb: Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, 288–306.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2016a. Pogled u toponimiju župe Opuzen. *Opuzen – tristota obljetnica Župe svetoga Stjepana Prvomučenika*. Ur. Kapović, Zdravko. Opuzen: Župa svetoga Stjepana Prvomučenika, 167–170.

- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2016b. Prezimena u župi svetoga Stjepana. *Opuzen – tristota obljetnica Župe svetoga Stjepana Prvomučenika*. Ur. Kapović, Zdravko. Opuzen: Župa svetoga Stjepana Prvomučenika, 233–262.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2017. Toponimija sela Trebinja u Popovu. *Folia onomastica Croatica*, 26, Zagreb, 103–137.
- VIDOVIĆ, MILE. 2000. *Radovan Jerković – život i djelo*. Metković: Ogranak Matice hrvatske u Metkoviću.
- VOLAREVIĆ, IVAN. 2013. Brončano i željezno doba u Dolini Neretve. *Hrvatski neretvanski zbornik*, 5. Ur. Šešelj, Stjepan. Zagreb: Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, 16–34.
- VUKŠA NAHOD, PERINA. 2017. *Slivanjski govori: fonologija i morfologija*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Toponymy of the Southeastern Area along the Neretva River

Summary

In the paper, the authors analyze 500 toponyms found in the southeastern area along the Neretva River (called *Neretvanska krajina*). In the introductory part of the paper, the basic historical and geographical data are given followed by a short overview of the basic dialectological features which are reflected in place toponymy. In the main part of the paper, the place toponyms which point to the great relief differentiation are analyzed given that on a relatively small area the landscape varies from plain and littoral to mountain. Especially interesting are hydronyms *Mlaka* otherwise characteristic for the Kajkavian area and *Školj* (in the analysed area, *školj* is a small sea island or a swamp island).

Ključne riječi: toponimija, antroponimija, Opuzen, Slivno

Keywords: toponymy, anthroponymy, Opuzen, Slivno